

KORUYUCU AİLE HİZMETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÇALIŞMALARI

Veysel DAL*
Emrah AKBAŞ**

ÖZ

Korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili olarak temel öncelik kendi ailesi içinde bakım olmakla birlikte bunun mümkün olmaması durumunda ailesi dışında da bakılabilmektedir. Aile dışında bakım kurum bakımı, evlat edinme ve koruyucu aile hizmet modellerini içermektedir. Gelişmiş ülkelerde koruyucu aile hizmeti bakım modelleri içinde önemli bir yer işgal etmektedir. Hâlbuki Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince gelişmemiştir. Bu araştırma Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişmesinin önündeki engellerin neler olduğunun belirlenmesi ve koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşlarının rolünün değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla, konuyla ilgili faaliyet gösteren 15 sivil toplum kuruluşundan 18 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımına göre değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışma sonucunda; tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığı, personelin hem nitelik hem de nicelik olarak iyileştirilmesi, koruyucu ailelere yapılan ödemelerin artırılması ve profesyonel koruyucu aileliğin yerleştirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Yapılan görüşmeler, ülkemizde koruyucu aile derneklerinin İngiltere’de uygulaması bulunan bağımsız koruyucu aile ajanslarına benzer işlevler gördüklerini (eğitim, tanıtım, psiko-sosyal destek), ancak bunların geliştirilmesine ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir. Bunun nedeni koruyucu aile derneklerinin hem insan kaynakları hem de mali yönden yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla koruyucu aile derneklerinin hem maddi olarak hem de manevi olarak desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu aile, sosyal hizmetlerde özelleştirme, bağımsız koruyucu aile ajansı, sivil toplum örgütleri

THE ROLE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN FOSTERING

ABSTRACT

The primary priority for children in need is care in their own family, however if this is not possible, they are looked after outside the family. Out-of-home care includes models of institutional care, adoption and fostering. In developed countries, fostering occupies an important place within care models. However, fostering has not developed enough in Turkey. Therefore, this research was conducted in order to determine the barriers to the development of foster care in Turkey and to evaluate the role of non-governmental organizations in the development of foster care. In the research, qualitative research method was used. For this purpose, in-depth interviews were conducted with 18 people from 15 NGOs dealing with the issue and the data obtained were evaluated according to the descriptive analysis approach.

According to the results of this study; it has been concluded that promotion activities are not enough, both staff quality and quantity need to be improved, the payments made to the foster families need to be increased and professional fostering needs to be supported. The interviews show that the fostering associations in our country have similar functions (education, publicity, psycho-social support) to independent fostering agencies in England, but they need to be improved. The reason for this is that

* Dr. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, e-posta: veyseldal@yahoo.com.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9219-2067>

** Doç.Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: emrah.akbas@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2807-4055>

fostering associations are inadequate both in terms of human resources and financial capacity. Therefore, it has been concluded that fostering associations should be given material and moral support.

Keywords: Fostering, privatisation, independent fostering agency, nongovernmental organisation

GİRİŞ

1980’li yıllarla birlikte başlayan küreselleşme süreci ulus-devletin tarih dışı olduğu, devletin küçültülmesi gerektiği, bürokrasinin yönetsel iktidarı STK’lar ve özel sektörle paylaşması gerektiği savını ulus-devletlere dayatmış ve bunun da yerelleşme ya da özelleştirme yoluyla başarılabilirliğini gündeme getirmiştir (Güler, 2000). “Devlet en iyi halde ihtiyaçları karşılamının demode yolu, en kötü anlamıyla ise halk hareketini, girişimciliği ve hizmet sunumunda verimliliği engelleyen bir anlam kazanmıştır” (Sullivan, 2012: 145).

Özelleştirme devlete ait görev ve sorumlulukların kısmen ya da tamamen özel sektöre devri olarak tanımlanabilir. Özelleştirmenin ihale etme, satış, kamu-özel sektör ortaklıkları gibi türleri bulunmaktadır. Ancak en yaygın olanı ihaleler olup, amaç kamu hizmetlerini görmeye talip olan firmalar arasında rekabetin sağlanmasıdır. İhale yoluyla bir hizmetin gördürülmesinde devlet hem finansmanı sağlamak ve hem de hizmetin kalitesi ve türünü belirlemeye yönelik politikaları belirlemekten sorumludur. Söz konusu sözleşmeler kâr amacı güden ya da gütmeyen ajanslarla yapılabileceği gibi kamu kurumlarına bağlı birimlerle de yapılabilmektedir. Özelleştirilen hizmetler arasında ulaştırma, sağlık hizmetleri, veri yönetimi bulunmaktadır. Amerika’da kreş hizmeti, koruyucu aile hizmeti özel sektör tarafından sunulmaktadır (GAO, 1997).

Sosyal hizmetlerin özel sektöre gördürülmesinin nedenleri arasında; kamu hizmetlerine olan talepte artış, üst düzey kamu görevlilerinin güçlü desteği, özel firmaların daha kaliteli hizmeti daha az maliyetle gerçekleştireceğine yönelik inanç, bazı hizmet alanlarında uzmanlığa ihtiyaç sayılmaktadır (GAO, 1997). Özelleştirmede maliyetlerin düşürülmesi yanında çocuklar ve aileler için hizmetlerin iyileştirilmesi de amaçlanmaktadır (GAO, 2000).

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, çocuğa yönelik sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi sürecinde gün geçtikçe önem kazanmakta ve sayıları artmakta olup, bunda amaç hem maliyetleri düşürmek hem de çocuk refahı alanında monopolleşmenin önüne geçmektir. Özelleştirme sayesinde devletin personel istihdam etmekten ve personele eğitim vermekten kurtulacağı, nitelikli personel istihdamının ve eğitimlerinin yapılmasının özel kuruluşlara ait olacağı böylece tasarruf edileceği düşünülmektedir (Freundlich ve Gerstenzang, 2003 akt. Coles, 2015). Ancak, kimi durumlarda STK’lara devir kurumsallaşmadan uzaklaşma ve eskiye dönüş şeklinde değerlendirilebilmektedir. Örneğin İngiltere’de İşçi Partisi kamu hizmetleri alanında kâr amacı gütmeyen örgütlerin yeniden aktif bir şekilde yer almasının devletleştirmeler öncesine bir dönüş olduğunu belirtmektedir. Çünkü devletleştirmeler öncesinde eğitim ve sağlık hizmetleri büyük oranda geleneksel yardım kuruluşları tarafından sunuluyordu (Karasu, 2007).

Gelişmiş ülkelerde STK’lar GSMH içinde ve istihdamda önemli bir paya sahip olup, sosyal hizmetlerin sunumunda da etkin bir role sahiptirler. Sosyal hizmetler Türkiye’deki gibi merkezi yönetim tarafından sunulmak yerine yerel yönetimlerce sunulmakta ve yerel yönetimlerce de bu iş sivil toplum kuruluşları eliyle yürütülmektedir. Yerel yönetimler bu hizmetleri ihale yoluyla sivil toplum kuruluşlarına yaptırırlar.

Diğer taraftan, Ülkemizde kamu kurumları STK’lara çok az mali destekte bulunmakta bu istisnai bir nitelik taşımaktadır. STK-Kamu ilişkileri daha çok bilgilendirme, danışma aşamasında kalmakta, diyalog ve işbirliği örnekleri ise çok azdır. Kamu – STK ilişkilerini düzenleyen eşitlikçi bir mekanizma bulunmamaktadır. Kamu – STK ilişkilerini düzenleyen bir çerçeve mevzuat bulunmaması nedeniyle inisiyatif kamu kurumlarında kalmakta, kurumlar arasında uygulamada tutarlı olmayan çeşitli farklılıklar ortaya çıkmakta, işbirlikleri politik yakınlık ve ikili ilişkiler yoluyla kurulabilmektedir. STK’lar özellikle sosyal politika alanında kısıtlı kaynaklarla devletin görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Kamu kurumları STK’ları düşük görmekte, onlara sürekli yardım talebinde bulunan kuruluşlar gözüyle bakmaktadır (TÜSEV, 2013). Belirtilen nedenlerle, ülkemizde sosyal hizmetlerin yerel yönetimlere ya da özel sektöre/sivil toplum kuruluşlarına devri gündemde olmasına rağmen özellikle çocuğa yönelik hizmetlerde önemli gelişme kaydedilememiştir.

Korunma gereksinimi olan çocuklara yönelik hizmetler üç aşamalı bir gelişim göstermiştir. İlk aşamada çocuklar büyük gruplar halinde bakılmış, ikinci aşamada kurum bakımı zararlı görüldüğü için koruyucu aile hizmeti ve daha küçük gruplar halinde bakım hizmetleri yaygınlaştırılmış, üçüncü aşamada ise öz aile yanında bakım ve bunun desteklenmesine yönelik politikalar ön plana çıkmıştır (Gökçearslan Çifci, 2009:

54). 20 Kasım 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde de; çocuğun öncelikle ailesi yanında, bu mümkün olmadığı takdirde ise uygun bir aile ortamı içinde yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi hakkına özel bir yer verilmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerde öncelik aile içinde bakıma yönelik olsa da uygulamada bu konuda çeşitli sorunlarla karşılaşmakta ve aile dışı alternatifler de ön plana çıkabilmektedir. Söz konusu bakım türleri içinde koruyucu ailelik gelişmiş ülkelerde önemli bir yere sahiptir. Örneğin İngiltere’de koruma altındaki çocukların %75’i koruyucu aile hizmetinden faydalanmaktadır (BAAF, 2013). Ayrıca, İngiltere, Amerika, Norveç ve Avustralya’yı içeren karşılaştırmalı bir analiz koruyucu aile hizmetinin söz konusu ülkelerde 1999 yılından bu yana en yaygın hizmet modeli olduğunu göstermektedir (2010 yılında %73 - 92 arası) (Munro ve Manful, 2012). Türkiye’de ise bu oran %26 seviyesindedir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017). Türkiye’de koruyucu aile hizmet modeli 1949’da başlamış olmasına rağmen, büyük bir gelişme kaydedilememiştir.

KORUYUCU AİLE YANINDA BAKIM

Öz ailesinin çeşitli nedenlerle bakımını gerçekleştiremediği bir dönemde çocuğa başka bir ailenin kendi evinde bakması koruyucu ailelik olarak tanımlanmaktadır. Öz ailede madde kullanımı, aile içi problemler, hastalık gibi sorunlar çocuğun başka bir aile tarafından bakılmasını gerektirebilir (Richards, 2010). Koruyucu aile hizmetinde amaç, çocuk için karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde özenli davranırlar çocuk bu dönemi örselenmeden geçirmesini ve normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır. Koruyucu aile çocuklara, öz ailesi, okulu ve çevresiyle ilişkilerini devam ettirmelerini sağlayarak yardımcı olur. Böylece koruyucu aileler sadece çocuğa yardım ettiklerini düşünürlerken fark etmeden, desteğe gereksinimi olan, çocuğundan ayrılmak zorunda kalmanın üzüntüsünü yaşayan aileye de yardım etmiş olurlar (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013: 2).

Koruyucu Aile Yönetmeliği 4 tip koruyucu aile modeli öngörmektedir:

a) Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli: Çocuğun veli veya vasisi dışındaki akrabaları ya da tanıdığı kişiler (komşu, bakıcı) tarafından bakılmasıdır. Söz konusu kişiler talep etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimi almaları gerekmektedir.

b) Geçici Koruyucu Aile Modeli: Acil koruma durumunda veya hizmet planı belirlenmemiş ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için hazırlanan hizmet modelinden henüz yararlandırılamamış çocuklara yönelik birkaç günden başlayıp en fazla bir aya kadar sürebilen bakım türüdür. Bu hizmeti sunacak kişi ve ailelerin koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimi ve temel ana, baba eğitimlerini almış olması gerekmektedir.

c) Süreli Koruyucu Aile Modeli: Öz ailesine kısa sürede döndürülemeyen veya kalıcı olarak bir aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara yönelik modeldir. Koruyucu ailenin temel ana-baba eğitimi ve birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimi almış olması tercih edilmektedir.

d) Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli: Özel ihtiyaçları ve sıkıntıları olan çocuklara yönelik oluşturulmuş bir modeldir. Koruyucu ailenin lisans eğitimine sahip olması veya eşlerden birinin en az ilköğretim düzeyinde eğitimi olması koşuluyla temel ana, baba eğitimi, birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimi almış olması gerekmektedir.

Diğer taraftan, koruma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihi, Mezopotamya’da yaşayan Sümerler ve Çin tarafından çocukların bakımı ve gözetimine ilişkin oluşturulan bilgilere dayanmakta olup, zamanla toplumsal gelişmelerle birlikte çocuk tanımı ve hakları değişmiştir. Bu konuya ilişkin ilk yasal düzenlemeler ise İngiltere’de yapılmıştır (Özbay ve Diğ., 2013).

İngiltere’de 1531 yılında uygulamaya konan Yoksullar Yasası ile birlikte çocuklar manastırlarda bakılmaya başlanmış, endüstrileşme ve kentleşmenin artmasıyla birlikte kurumların sayıları da artmıştır. Ebeveynlerinden ayrılan çocuklar çalışma evleri (workhouse) denen yapılarda yaşamaya başlamıştır. Söz konusu yapılarda koşullar zorlaştırılarak buraya olan talep azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak kurum bakımının yetersiz olması, kapasite üstü çalışma ve hastalıklar nedeniyle, koruyucu aile sistemi 19.

yüzyılın sonlarına doğru kurumsallaşmış ve kurum bakımına alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Erol ve Şimşek, 2008).

Osmanlı'da ise; Tanzimat dönemine kadar vakıflar başka kamu hizmetleri yanında çeşitli sosyal hizmetleri de yerine getirmekte, ancak çocuklara yönelik sosyal hizmetler dolaylı bir şekilde gerçekleştirilmekte (maddi destek, yoksullara iş ve aş sağlama), çocuklar daha çok aile yanına yerleştirilmekteydi. Tanzimat ile birlikte önce yasal zemin hazırlanmış ve Mithat Paşa tarafından İmparatorluğun farklı yerlerinde kimsesiz çocukların barınacakları kurumlar açılmıştır. Böylece ilk defa kurum bakımı esaslı sistem gündeme gelmiştir (Bay, 2014: 80-81).

II. Abdülhamid döneminde Darülhayr-ı Ali açılmıştır (1903). Darülhayr-ı Ali 1909 yılına kadar varlığını sürdürmüş ve bakılan çocuk sayısı 400'e ulaşmıştır. İttihat Terakki döneminde ise Darüleytamlar (Yetim yurdu) açılmıştır. Ancak, Darülhayr-ı Ali ve Darüleytam'ların yetersiz kalarak kapanmaları nedeniyle, yeni arayışlara girilmiş ve 1917'de kimsesiz çocukların bakımı için Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Söz konusu Cemiyet ilk olarak 1908 yılında Kırklareli'nde yerel olarak kurulmuş, daha sonra 1917 yılında İstanbul'da kurulmuş ve 1921 yılında ise Ankara'da ulusal düzeyde örgütlenmiştir. 1935 yılında Cemiyet'in adı Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir. Cemiyetin amaçları arasında; çocuk misafirhaneleri, dispanserleri, yuvaları, kütüphaneleri, süt dağıtım birimleri, oyun alanları, parasız banyolar kurmak ve fakir çocuklara gıda ve eşya yardımında bulunmak vardır (Çavuşoğlu, 2005; ASPB, 2012).

1949 yılında yürürlüğe giren 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu ile devlet çocuk koruma alanını düzenlemeye başlamıştır. Ancak Kanun'un bir insan kaynağı ve örgütlenme modeli öngörmemesi en önemli eksiği olmuş ve bu nedenle ömrü kısa olmuştur. 1957 yılında 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiş, daha sonra 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu çocukların yanında yaşlı, engelli, kadın gibi tüm dezavantajlı gruplara sosyal hizmet sunmakla yükümlüdür (Kalkınma Bakanlığı X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, 2012). SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen hizmetler 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, şu an ise 2018 yılında kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Diğer taraftan, çocukların toplumsal ve fiziksel ortamdaki kaynaklı çeşitli olumsuzluklarla karşılaşması durumunda onları korumayı amaçlayan evlat edinme ve koruyucu aile hizmetleri çoğu toplumda farklı adlar altında ve farklı şekillerde olsa da var olagelmıştır. Kimsesiz çocukların ücretli ya da ücretsiz bir şekilde ailelerin yanına oğulluk (erkek çocuk) veya besleme (kız çocuğu) olarak yerleştirilmesi şeklindeki koruyucu aile hizmeti Osmanlı toplumunda son derece yaygındır (Bay, 2014: 59).

Osmanlı'da her ne kadar söz konusu hizmetin adı "evlatlık, manevi evlatlık" ve "tebenni" olarak belgelere intikal etmiş olsa da bu günümüzdeki evlat edinme sisteminden farklı bir uygulamadır. Çünkü Osmanlı'daki sistemde soy bağı ve miras hakkı reddedilmekte, çocuklar öz babalarının isimlerini taşımakta ve öz aileleriyle görüşmeye devam etmekte ve yerleştirme geçici olarak yapılmaktadır. Uygulama bu yönüyle modern evlatlık sisteminden daha çok koruyucu aile uygulaması özelliği taşımaktadır (Bay, 2014: 80-81).

Cumhuriyet döneminde Medeni Kanun'un kabulüyle birlikte modern evlatlık sistemi (soy bağı, miras hakkı, evlilik engeli) uygulanmaya başlamış, bu da koruyucu aile kültürünün ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Çocuksuz ailelerin akraba çocuklarını evlatlık almayı tercih etmesiyle beraber, kurum bakımı ağırlık kazanmıştır (Bay, 2014: 81).

Türkiye'de koruyucu aile kavramı ilk kez 1926 tarihli Medeni Kanun'da yer almış, 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda ise koruyucu aile hizmetine ilişkin düzenlemelere yer verilmiş ve koruyucu aile hizmetinin uygulanmasına ise 1949 yılında başlanmıştır (Özbesler, 2014: 85-86). 1952 yılında profesyonel koruyucu ailelik uygulaması başlatılmış olmasına rağmen günümüze kadar çok önemli bir gelişme kaydedilememiştir. 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile UNICEF'in birlikte yürüttükleri bir proje kapsamında öncelikle Ankara'da başlanmış ve 1964 yılında da İzmir söz konusu pilot uygulama kapsamına alınmıştır. 1971 yılında 221 olan koruyucu aile sayısı, 1975 yılında 544'e

ulaşmıştır. 1993 yılında ise sayı 2128'e çıkmıştır. Ancak koruyucu ailelerin dörtte üçü yanlarına yerleştirilen çocukları evlat edinmişlerdir (Can, 2000).

Öte yandan, 19. ve 20. yüzyıllara çocukların hangi hizmet modelinden (kurum bakımı ya da koruyucu aile) yararlanması gerektiğine ilişkin tartışmalar damga vurmuştur. ABD'de yapılan milli bir konferansta sakıncaları dikkate alınarak kurum bakımının terkedilmesi, yerine koruyucu aile hizmet modelinin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. 1930 yılında yapılan Beyaz Saray Konferansında da iyi bir koruyucu ailenin bir çocuk için evi yerine geçecek en iyi çözüm olduğu ileri sürülmüş ve koruyucu aile hizmeti desteklenmiştir. Diğer taraftan sosyal yardım projeleri çerçevesinde ailelere verilen ödenekler yoksul aileleri maddi olarak rahatlatmış, ancak ruhsal ya da fiziksel hastalıkları olan ebeveynler, aile içi geçimsizlikler için bir çözüm olamamış ve koruyucu ailedeki çocuk sayısı artmaya devam etmiştir. 1950'lerden sonra kurum bakımının olumsuzlukları uluslararası düzeyde de anlaşılmış ve koruyucu aile programları tüm dünyada yaygınlaştırılmıştır (Erol ve Şimşek, 2008: 131). Ülkemizdeki sosyal hizmet tarihçesine de bakılmalı Kurtuluş Savaşı yıllarında başlayan uygulamalar var. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurulması vb.

20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 20'nci Maddesinde; *“Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuğun Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.”* denilmekte ve anlaşmaya taraf devletlere söz konusu çocuklara bakım sağlamaları yükümlülüğü getirilmektedir. Çocuğa sağlanacak bakımın ise aile yanına verme, evlat edinme veya kurum bakımı şeklinde olabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler çocuğun aile içinde bakımı ve aile dışında bakım (kurum temelli) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Beter, 2010; Özbay ve Diğ., 2013).

Kurum bakımı pahalı bir hizmet modelidir. Toplum temelli hizmet modellerine göre 12 kata kadar daha pahalı olabilmektedir (Desmond, 2002 akt. Dunn, Jareg ve Webb, t.y.). Korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik araştırmalar anne babasıyla yaşama imkânı bulamayan çocukların bakımlarının yine bir aile yanında verilmesinin, çocuklar için daha olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir (Aslan ve Erbay, 2017; Erdal, 2014).

Kocaali ve Sakarya illerinde yapılan bir araştırmada kurumdan ayrılan çocuklardan kurumdaki hayatını hatırlayabilenlerin kuruluş bakımına dönme endişesi taşıdıkları "Kurum Korkusu Çekme" diye bir kavram literatürde yok kullanılmıyor. ve okula uyumla ilgili sorunları bulunduğu, kurumdaki arkadaşlarını ve çalışanları gördüklerinde tanımazlıktan geldikleri anlaşılmıştır. Bunun sebebinin ise kuruluşa geri dönme ve terk edilme korkusu olduğu belirlenmiştir (Kahraman, 2007).

Öte yandan, Varol (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, koruyucu aile bakımının denetimin iyi yapılması koşuluyla çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyen bir bakım modeli olduğu sonucuna varılmıştır. Görüşülen çocukların hepsi kurum bakımının olumsuzluklarını ve yaşadıkları olumsuz deneyimleri (şiddet, aşağılama vb.) anlatmışlar ve koruyucu ailede olmanın eğitimlerine olan olumlu katkısından bahsetmişlerdir. Çocukların koruyucu ailede öz aileye ait bazı duyguları (Aile üyesi olarak görülmek, sevilme, desteklenmek, güvende olmak, kabul ve şefkat görmek) yaşadığı bunun da çocukların gelişimini olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir.

Üstüner, Erol ve Şimşek (2008) tarafından öğretmenlerle yapılan bir çalışma kuruluştaki yaşayan çocukların, koruyucu ailede veya kendi ailesiyle yaşayan çocuklara göre daha fazla sorunlu davranış gösterdiklerini tespit etmiştir.

İNGİLTERE'DE BAĞIMSIZ KORUYUCU AİLE AJANSLARI/SAĞLAYICILARI VE UYGULAMALAR

İngiltere'de yetişkinlere yönelik sosyal hizmetlerin (Örneğin huzurevi) büyük kısmı yıllarca STK'lar tarafından sunulurken, çocuğa ilişkin sosyal hizmetler ancak 1997 yılından sonra STK'lara ihale edilebilmiştir (Sellick, 2006). Bağımsız koruyucu aile ajansları 1990'ların ortalarından itibaren refahın STK'lar tarafından sağlanması gerektiğini teşvik eden politik iklimden etkilenerek hızlıca artmışlardır (Sellick ve Connolly, 2002). İngiltere'de 1990'ların sonuna doğru yerel yönetimler ciddi anlamda koruyucu aile bulmakta zorlanmışlardır. Dolayısıyla İngiltere'de özelleştirme çocuklar için yeteri kadar koruyucu aile bulmak (Sellick, 2011a; Sellick, 2011b), yerleştirmelerin kalitesini artırmak, seçenekleri ve

istikrarı artırmak için yapılmıştır. Bu da hem bağımsız koruyucu aile ajanslarının sayıca artmasına sebep olmuş, hem de kamu ve özel sektörde koruyucu aile hizmetlerinin karma ekonomisi alanında çalışan personelin tutumunda ve çalışma düzenlemelerinde değişikliğe neden olmuştur. Koruyucu aile hizmetinin bu yeni karma ekonomisinde hem kamuda hem de özel sektörde koruyucu aile ajansları oluşmuş ve bunlar bakım altındaki çocuklar için koruyucu ailelerin bulunması, eğitimi, kabulü ve rehberlik görevlerini üstlenmişlerdir. Yerel yönetimlerle karşılaştırıldığında ajanslar tarafından bakılan çocuk sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Sellick, 2006).

İngiltere’de hem koruyucu aileliğe hem de evlat edindirmeye yönelik ajanslar bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de evlat edindirme ile ilgili sırada bekleyen çok fazla aile bulunması nedeniyle evlat edindirme ajansları bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Evlat Edindirme Ajansları/Sağlayıcıları: Evlat edindirme hizmetleri her ne kadar gönüllü evlat edindirme ajansları ya da hem koruyucu aile hem de evlat edinecek aile bulan ajanslar eliyle yürütülse de genellikle yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir. Evlat edinmek isteyen aileler ikisinden birine kaydolabilir. Gönüllü ajanslar vakıf statüsünde olup finansmanlarını yerel yönetimlerden aldıkları ücretler, bağışlardan elde etmektedirler ve 2002 sayılı Evlat Edinme ve Çocuklar Yasası, 2005 sayılı Evlat Edinme Ajansları Yönetmeliği ve Evlat Edinme Rehberi (statutory) doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. OFSTED isimli denetim biriminin denetimine ve düzenlemelerine tabidirler (CoramBAAF, 2016).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı: İngilizce literatürde Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı (Independent Fostering Agency (IFA)) ya da Bağımsız Koruyucu Aile Sağlayıcısı (Independent Fostering Provider (IFP)) olarak farklı şekilde adlandırılan bu birimler çalışmamız kapsamında Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı (BKA) olarak isimlendirilmiştir. Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı (BKA) çocukları koruyucu ailelerin yanına yerleştiren gönüllü ya da özel kuruluşlardır. Ajanslar; yerel yönetimler tarafından koruma altına alınmış çocukların bakımını sağlayan, koruyucu ailelerin gerekli değerlendirmelerini yaparak yanlarına çocuk yerleştiren, eğitimlerini sağlayan ve denetleyen kuruluşlardır (Ofsted, 2016).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajansının; kayıtlı bir müdürü, kayıtlı bir sağlayıcısı (şirketse şirketin temsilcisi), tüzüğü (amaçlarını ve bakımını yapacağı çocukları içeren), çocuk rehberi (şirketin /derneğin amaçlarının özeti, Ofsted’in iletişim bilgileri, şikâyet süreci vb. hususları içeren) bulunmalıdır (Ofsted, 2016). Yerel yönetim koruyucu aile ajansları ve BKA’lar denetim için aynı düzenlemelere tabidir (Sellick, 2006). Tüm BKA’lar 3 yılda bir denetlenmektedir. Ayrıca BKA’lar yıllık olarak kalite güvencesi belgesi ve veri formunu doldurarak denetim birimine (Ofsted) göndermektedirler. Denetim birimi (Ofsted) söz konusu belgelere bakarak denetim planlarını yapmaktadır (Ofsted, 2014). Diğer taraftan, BKA’lar vakıf statüsünde olabileceği gibi, kâr amaçlı da kurulabilmektedir (Sellick ve Connolly, 2002).

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın genel kabul gören bir tanımını yapmak zordur. Ancak yine de bir tanım vermek gerekirse, nitel araştırma; *gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak* tanımlanabilir. Nitel araştırmada araştırmacı esnek olmalı ve elde edilen veriler doğrultusunda araştırma sürecini yeniden biçimlendirebilmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 19). Nitel Araştırma yönteminde veriler sayısal değerler şeklinde toplanmamakta olup, nitel veriler gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden (mülakat) elde edilerek daha sonra analize tabi tutulmaktadır (Akbaş, 2010). Bu çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmada görüşme sırasında soruların sırası görüşmenin akışına göre değiştirilmeli ve sorular sorgulayıcı bir dille değil, bilgi vermeye davet edici bir şekilde sorulmalıdır. Ayrıca görüşmeci teşvik edici olmalı, görüştüğü kişiyi ek bilgi vermeye ve derinlemesine bilgi vermeye yönlendirmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 113-114). Bu çalışmada görüşmeci tarafından görüşme sorularının sırası ve sorulma şekli görüşmenin akışına göre değiştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışma kapsamında 18 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ülke genelinde faaliyet gösteren 15 koruyucu aile derneği bulunmaktadır. Başlangıçta Ankara ili ile sınırlı tutulması planlanan çalışma,

koruyucu aile derneklerinin işlevlerini bir bütün olarak görmek amacıyla Türkiye’deki tüm koruyucu aile dernekleri olarak değiştirilmiştir. Sonuç olarak koruyucu aile derneklerinin 12’si ile görüşülmüştür. Ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile imzaladıkları protokoller çerçevesinde çocuk evi işleten iki sivil toplum kuruluşu da araştırmaya dâhil edilmiştir. Söz konusu derneklerin seçilmesindeki amaç ise ülkemizde çocuğa ilişkin sosyal hizmetlerin özelleştirilmesine/sivil toplum kuruluşlarına devrine soğuk bakılması nedeniyle, söz konusu derneklerin deneyimlerini değerlendirmek, koruyucu aile hizmetinin de benzer bir mantıkla aracı kuruluşlar vasıtasıyla sunulup sunulamayacağı konusunda görüşlerini almaktır. Son olarak, Denizli Koruyucu Aile Derneği ile birlikte I. Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı gerçekleştirilen ve meslek elemanlarınca kurulan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği de hem meslek elemanlarının bakışını yansıtması hem de çalıştay dolayısıyla edindikleri tecrübeleri aktarmaları amacıyla çalışma kapsamına alınmıştır. Diğer taraftan, görüşülen koruyucu aile derneklerinin temsilcileri (ikisi hariç) aynı zamanda koruyucu aile olduğundan koruyucu ailelerin de görüşü çalışma kapsamında sunulmuştur. Ayrıca, araştırma kapsamında dernekleri temsilen görüşülen kişilerden ikisi aynı zamanda kamu sektöründe koruyucu aile hizmeti alanında çalışan meslek elemanı olduğu için örneklemin içinde kısmen kamu sektörünün de temsili söz konusu olmakla birlikte, genel olarak bakıldığında kamu sektörü ve özel sektör bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmada görüşme sırasında soruların sırası görüşmenin akışına göre değiştirilmeli ve sorular sorgulayıcı bir dille değil, bilgi vermeye davet edici bir şekilde sorulmalıdır. Ayrıca görüşmeci teşvik edici olmalı, görüştüğü kişiyi ek bilgi vermeye ve derinlemesine bilgi vermeye yönlendirmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 113-114). Bu çalışmada görüşme türlerinden görüşme formu yaklaşımı benimsenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu yaklaşımda görüşmeci hem görüşme öncesi hazırladığı soruları sormakta, hem de bu sorularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi almak amacıyla ek sorular sorabilmektedir. Ayrıca, görüşmeci bazı soruları sormayabilir, atlayabilir, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 95).

Uygulama

Araştırma kapsamında Kasım 2016 - Aralık 2018 tarihleri arasında ve 15 dernekten 18 kişiyle görüşülmüş, görüşülen kişilerin 8’iyle yüz-yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 4 dernek ziyaret edilerek, 3 dernekle ise bir çalıştay sırasında otelde yüz – yüze görüşülmüştür. Yüz-yüze görüşmeler ikisi hariç (not alma) telefondaki bir ses kayıt programı aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Geriye kalan görüşmeler ise derneklerin Ankara dışında olması nedeniyle telefon görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Telefon görüşmeleri de telefondaki bir ses kayıt programıyla kayıt altına alınmıştır. Kayıt cihazı kullanıldığında görüşülen kişilerden izin alınmıştır. Telefon görüşmesi kayıt altına alınacaksa görüşülen kişilere kayıt alınacağı ifade edilmiş, telefon görüşmesi sonlandırılmış ve telefondaki kayıt programı çalıştırılarak kişiler tekrar aranmış ve görüşmeler tamamlanmıştır. Ayrıca kayıtlarla ilgili bir sıkıntı olabileceği ihtimali düşünülerek not tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel analiz yaklaşımına göre araştırma kapsamında elde edilen veriler belirlenen temalara göre yorumlanmakta ve özetlenmektedir. Çalışma kapsamında veriler “Türkiye’de koruyucu aileliğin gelişmemesinin nedenleri” ve “Çocuk refahı hizmetlerinde özelleştirme” temaları altında değerlendirilmiştir. Ayrıca, görüşülen kişilerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir. (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 159).

BULGULAR ve YORUMLAR

Türkiye’de Koruyucu Aileliğin Gelişmemesinin Nedenleri

Türkiye’de koruyucu aile sayısı gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında azdır. İzleyen kısımda Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin yeterince gelişmemesine ilişkin bulgulara yer verilecektir.

Çocuk ve Aile Kaynaklı Sorunlar

Korunma altına alınan çocuklar ya korunma altına alınmadan önce ya da korunma altına alındıktan sonra yaşadıkları problemler nedeniyle bir yetişkine bağlanma sorunu yaşamaktadırlar. Gelişimleri yaşatlarından daha geride olabilmekte bu da aile ile iletişimlerinde çeşitli problemlere sebep olmaktadır. Aile ve çocuk bu süreçte psiko-sosyal yönden yeterince desteklenmediğinde çocuğun kuruluşa geri

dönmesi söz konusu olabilmektedir. Türkiye’de koruyucu ailelik ağırlıklı olarak gönüllülüğe dayandığından, vicdani sebeplerle hareket edildiğinden, profesyonel bir yaklaşım sergilenmediğinden, aileler bu tür çocukların bakımı ve yetiştirilmesine ilişkin yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmadıklarından, bu konuda yeterince eğitim almadıklarından, ayrıca yeterince desteklenmediklerinden karşılaştıkları problemler karşısında çabucak vazgeçebilmekte ve çocuğu kuruluşa geri döndürebilmektedirler. Aile üyeleri arasında koruyucu aileliğe farklı yaklaşımlar söz konusu olabilmekte bu da hizmetin sunumunda zorluklar doğurabilmektedir (Karataş, 2008). Çocukla yaşanan problemlerin koruyucu aileliği zorlaştırdığını belirten G13 adlı kişi koruyucu ailelik yapmayı *demir leblebi çiğnemeye* benzetmiştir.

“Ödenen ücretler yeterli değil. Ama şu son 2-3 aylık zaman zarfında sanırım onlar biraz arttırıldı... fakat koruyucu ailelik yapmak bir demir leblebi çiğnemiş kadar zor. Çünkü çocuğun uyum problem var, sizi kanıksıyo veya kanıksamıyor, ergenlik dönemi var, işte çocukluk dönemi var, ondan sonra kendinizi buna kabul ettiriyorsunuz ettiremiyorsunuz, geç geliyor, okula gitmiyor binlerce sorunu var diyorum ya bir demir leblebi çiğnemek kadar zor. Hakikaten zor...” (G13)

Çocuklar daha ilk okula gittikleri hafta okuldan atıldılar. Yani kreşe gittiler kreşten atıldılar... Okul zaten çocuğu bir kere istemiyor, veli duyduğunda öteliyor, yani veli toplantıları bizim 3-4 saat sürüyordu. O kadarki savaş ortamına gider gibi veli toplantısına gidiyordum (G16).

Aile Yapısı Araştırmasında ankete katılanlardan koruyucu aile olmayı düşünenlere şartları sorulmuş, büyük çoğunluğu (%47) herhangi bir şart ileri sürmemiş, ancak %15,6’sı kız çocuk, %11’i altı yaş altı, %23’ü anne babanın hayatta olmaması, %17’si masrafların devlet tarafından karşılanma şartlarını ileri sürmüşlerdir (Gürcan, 2008). Çalışmamız kapsamında görüşülen dernek yetkililerinin bir kısmı da Türkiye’de koruyucu aileliğe uygun olduğu düşünülen çocukların ağırlıklı olarak 0-6 yaş grubu olduğunu ifade etmiştir.

...0-6 yaş grubunun koruyucu aileliğe uygun olduğunu düşünüyorum. 0-6 yaş grubu aile sıcaklığında bir ev ortamında büyümeli... (G1).

...Ankara’da 0-6 yaş tercih ediliyor daha çok. (G6).

Belli yaştan sonra bir çocuğun davranışlarına müdahale etme kişiliğini geliştirme eğitim akademik başarısını artırma gibi ön kabul çok ideal olmadığı için 6-7-8 yaş dışındaki çocuklarla ilgili talepler pek oluşmuyor (G15).

G1 büyük yaştaki çocukların yerleştirme öncesi yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeniyle gittikleri aileleri sıkıntıya sokabileceğini ifade etmiştir.

...0-6 yaş grubu aile sıcaklığında bir ev ortamında büyümeli, fakat daha büyük çocukların ailelerinden getirdikleri sorunlar, yaşadıkları travmalardan dolayı yaşadıkları sıkıntılar gittikleri aileyi de çatırdatıyor, diğer aileyi de sıkıntıya sokuyor (G1).

Aile Yapısı Araştırmasına göre; ankete katılanların %38’i koruyucu aile olmak istemiş ve koruyucu aile olmak isteyenler arasında 65 yaş ve üstü bireylerin oranı daha fazla çıkmıştır (Gürcan, 2008). Ankara’da koruyucu ailelikle ilgili yapılan bir çalışmaya göre, kişiler yaşları ilerledikçe ve yalnız kalma korkusu başladığında koruyucu aile hizmetine ilgi duymaktadırlar. Ankara’daki koruyucu ailelerin %85’i kırk ve üzeri yaşta (Can, 2000). Benzer bir şekilde İzmir’de gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, koruyucu aile bakımının evlat edinme için bir basamak olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Çünkü inceleme kapsamındaki koruyucu ailelerin öncelikle evlat edinmek üzere il müdürlüğüne başvuruda bulunduğu ancak evlat edinmek için aranan koşulları gerçekleştiremedikleri için koruyucu aile hizmetine yönlendirildikleri anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin bir kısmı yanlarına yerleştirilen çocukları evlat edinmişlerdir (Taştekil, 1989). Diğer taraftan koruyucu aile olan aileler çocukla geçici bir ilişki kurmaktan çok sürekli bir ilişki kurmaya çalışmakta, öz ailenin bir gün ortaya çıkma ihtimali insanları tedirgin etmekte ve koruyucu aile olmaktan vazgeçmesine sebep olabilmektedir (Karataş, 2008).

Ülkemizde koruyucu ailelerin üç gruba ayrılabilceği G6 tarafından belirtilmiştir. Birinci grubun evlat edinmek isteyipte yaş şartı nedeniyle evlat edinemeyip koruyucu aile olanlardan, ikinci grubun kendi çocukları olupta hayır amacıyla ikinci ya da üçüncü bir çocuğa koruyucu aile olanlar, son grubun ise çocuğu olmayan bekar kadınlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Söz konusu 3 grup içinde ağırlığı evlat edinmeyen ve çocuğu olmayanlar oluşturmaktadır.

... Bir de başvuranlar Evlat edinmek için başvurmuşlar ama evlat edinememişler yaşları büyüdüğü için 40 yaşını aştıkları için. Dolayısıyla bebek alma haklarını kayb ettikleri için koruyucu ailelik bir şekilde tavsiye edilmiş ya da koruyucu aileliği öğrenmişler aslında birincil amaçları çoğunlukla evlat edinmek amacıyla bebek evlat edinmek amacıyla yola çıkıyor genellikle. Ha bir grubu da şey çocukları var ama ikinci, üçüncü çocuk olaraktan koruyucu aileliği düşünüyor, daha çok hayır anlamında, birazda hayrım

olsun daha çok hayır tarafında bir grupta bekar ailelerimiz bekar kadınlarımız var daha doğrusu o da bir grup. Onlarda çok belli yaşlara gelmişler evlenmemişler ya da evlenmiş ayrılmışlar ama çocuk sahibi olamamışlar, onlar da bir şekilde evlat edinmek emek vermek gelişimini görmek gibi bir takım duygularla daha çok 3 grup aslına bakarsan bizim. Daha çok evlat edinme çocuk sahibi olamayanlar çoğunlukta ama (G6).

Dernek görevlilerinden biri (G15) küçük çocuklara yönelik talebin fazla olması, 6-7-8 yaşlarındaki çocuklara talebin pek fazla olmaması ve ailelerin kendi sosyo kültürel yapılarına uygun çocuk beklentisinin yüksek olması ve bu işin bir profesyonel koruyucu aile mantığıyla yapılmaması nedeniyle ülkemizde koruyucu aile hizmetinin gelişmediğini belirtmiştir.

Birincisi, Türk aile yapısında küçük çocukların korunup esirgenmesiyle ilgili düşünce ağırlık basıyor.

İkincisi, Çocukların kendi aile sistemine uygun yetişme beklentisi, yani bir çocuğun olduğu gibi kabul edilerek aile ortamında yetişmesinden ziyade kendi ailelerine uygun kişilik karakter davranış örf adetler açısından uyarlanabilecek çocuk beklentisinin bunda çok etkili olduğunu düşünüyorum.

Üçüncüsü, belli yaştan sonra bir çocuğun davranışlarında müdahale etme kişiliğini geliştirme eğitim akademik başarısını artırma gibi ön kabul çok ideal olmadığı için 6-7-8 yaş dışındaki çocuklarla ilgili talepler pek oluşmuyor.

Profesyonel koruyucu aile yani bu işi bir çocuğun yaşamında, güvenli bir aile ortamında büyümesi ile ilgili bunun iş edinip tüm yönleriyle tüm sorumluluk ve görevleriyle yapmasıyla ilgili bir beklentisinin olmamasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum... (G15).

Çalışmamız kapsamında görüşülen dernek yetkililerinden ikisi Türkiye’de koruyucu aileliğin geçici olarak yapılmadığını, çocuğun aşırı sahiplenildiğini, uzun süreli yapıldığını, çocuğun gitme duygusunun koruyucu aileleri rahatsız ettiğini ifade etmişlerdir.

Türk toplumu olarak ben aliyim büyütüyüm benim olsun üniversiteye gitsin, evlensin gibi uzak hayallerle yola çıkılıyor. Çocuğun gitme duygusu birgün gidebileceği duygusu inanılmaz irite ediyor insanları ve bu sisteme dahil olmak istemiyorlar bu yüzden. O yüzden geçici koruyucu aile modelinin acilen bence hayata geçirilmesi gerekiyor. Çünkü örnekler hep uzun koruyucu aile. Çünkü 20 senedir koruyucu aileyim ben hayatıma 4 tane çocuk girdi. Birçok aile uzun süreli koruyucu aile... Ailemize gelen çocuğun bizden ne zaman ayrılacağına dair hiçbir fikrimiz yok, sürekli bir yürek oynağı halinde beklenti içerisindeyiz ne zaman gidecek. (G5).

İnsanlar koruyucu aileliği bilmiyorlardı. Şimdi artık çok kişi öğrendi... O sorumluluğu nasıl alacak. Bir de biz çok sahiplenilen bir toplumuz. Koruyucu aile olmak isteyen bir sürü insanla tanışıyorum ben geliyorlar çocukların o geri döndürülme şeyi acayip endişe yaratıyor onlarda. Ya çocuk bizimle 3 yıl 5 yıl 10 yıl kaldıktan geriye giderse o işte ısrarlı bir bağlanma tutkumuz varya bizde. Profesyonel koruyucu aileliğe geçemedik. Yani ben de öyle düşünüyordum ama çocuklar gittikten sonra son 1 yıl hayatım alt üst oldu. Onlar varken zordu onlar gittikten sonra daha zor oldu. Kurumun desteği yok. Belki destek olsa tekrar koruyucu aile olursun. Etrafımdaki arkadaşlar benim yaşadıklarımı görünce kesinlikle vazgeçtiler. Yalnızsın mücadele ediyorsun, başarısız oluyorsun ve çok çaba sarfedip yıpranıyorsun. Aşırı sahiplenmemizden dolayı zorlanıyoruz. Ya geri dönerse endişesi ya ben işte o çocuğa yeterince destek olmazsam endişesi (G16).

Öte yandan Türkiye’de koruyucu ailelik hizmetinde dini nedenler bazı insanlar için önemlidir. Koruyucu ailelik uygulaması ile ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu’nun 24.12.2013 tarihli görüşünde; Kur’an-ı Kerim’de yetimlerin himaye edilmesi istenmekte (Nisa 4/6, 36) yetimi itip kakan ve yoksulu gözetmeyen kimseler kınanmaktadır (Maun, 107/2-3). Peygamberimizin de yetimlerin ve toplumun zayıf kesimlerinin korunup gözetilmesi gerektiğini ısrarla vurguladığı ve bu konuda sorumluluklarını yerine getirenleri cennetle müjdelediği ifade edilmiştir (Buhari, Talak, 25, Nafakat 1, Edeb 25-26). Diğer taraftan Kur’an-ı Kerim çocuklardan hayatın süsü (Kehf, 18/46) olarak bahsetmektedir. Peygamberimiz en hayırlı evin, içinde kendisine iyi davranılan bir yetimin bulunduğu ev olduğunu söylemiştir (İbn Mace, Edeb, 6). Dolayısıyla İslam’da kimsesiz bir çocuğa sahip çıkmak ibadet bilinciyle yerine getirilmesi gereken bir ahlaki sorumluluk olarak değerlendirilmiştir (Türkiye Diyanet Vakfı, 2014: 222-223).

Diğer taraftan, söz konusu yazıda dini açıdan dikkat edilmesi gereken hususlardan da bahsedilmiştir. Koruyucu aile ile çocuk arasında kan bağı ya da süt akrabalığı yoksa çocuğun buluş çağına erişmesiyle beraber, ilişkilerin tesettür ve halvet yönünden mahremiyet kurallarına uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Koruyucu aile çocuğa destek olmak amacıyla bağışta bulunabileceği gibi, vasiyette bulunarak da çocuğa maddi destek sağlayabilir. Koruyucu ailelik evlatlık müessesinden (dini açıdan uygun bulunmayan) ayrı tutulmuş ve dini hassasiyetlerin koruyucu ailelik için bir engel olarak

görülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Özetle, çocuğun öz ailesiyle bağının koparılmaması ve bahsedilen diğer şartlara uyulması kaydıyla “geçici süre koruyucu aile tarafından himaye edilmesi dinen teşvik edilen bir husustur” ifadesine yer verilmiştir (Türkiye Diyanet Vakfı, 2014: 222-223).

Diyanet İşleri Başkanlığına ait söz konusu görüş dikkate alındığında dini sebeplerle koruyucu aileliğin Türkiye’de gelişmemesinin önündeki engeller kısmen kaldırılmıştır. Görüşme yapılan G3 bu değişikliği şöyle ifade etmiştir.

Aile temelli hizmetlere cevaz veren dini ve kültürel bir yapı yok İslam dünyasında... Tabii Diyanet koruyucu aileliğe de pek sıcak bakmayan bir yapıdaydı. Fakat 2012 yılında Cumhurbaşkanının eşi Emine Erdoğan’ın himayelerinde gönül elçileri projesi başlatıldı ilk ayağı koruyucu ailelik oldu. 2012 yılında Türkiye’de yalnızca 1225 çocuk koruyucu ailedeydi bugün son aldığımız rakamlara göre 4815 çocuk var.(G3).

Diğer taraftan G2, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilen fetvanın topluma yeterince anlatılmadığını, fetvanın toplum tarafından bilinmediğini, dolayısıyla eğer söz konusu fetva topluma iyi anlatılabilirse söz konusu hizmet modeliyle ilgili birçok sorunun çözülebileceğini söylemiştir.

... Bi kere dini boyutu var bu işin hani Diyanet fetva veriyor evet problem yok ama insanlarda o algı oluşmadı. Benim şu anda... bir arkadaşım koruyucu ailelik yapıyor... Diğer taraftan ailesine baktığım zaman ailesinden bir takım tepkiler alıyor kız çocuğu aldılar bitane o sana mahrem diyorlar, sen bu kız çocuğuyla aynı yerde nasıl kalırsın nasıl seversin öpersin okırsın bak bu yanlış filan diye adamı tedirgin de ediyorlar. Bu noktada Diyanetin dini noktada ciddi manada tahşidat yapması lazım yani fetvasal doğru dediklerini ortaya koyması lazım şu şu nedenlerden dolayı, gerekçelendirmesi lazım. İnsanlarda bu algı olumsuzluğa neden oluyor.(G2).

... Dini boyutta bunun fetvasının olması fakat bunun dillendirilmemesi... (G2).

İki dernek yetkilisi mahremiyet algısını koruyucu aile hizmeti önünde bir engel olarak görmektedir.

...Koruyucu ailelik Türkiye’de biraz zor oturur diye düşünüyorum Ben de. Kültürümüz farklı insanlarımız hala işte mahremiyet konusu, (G1)

...yani işte mahrem olayı var. Toplumun belli bir kesimi de zaten öyle baktığı için yaklaşmıyor. Ama onların içinden de tabiki gelenler var... (G18).

Öte yandan, her ne kadar din bir yönüyle koruyucu aileliğin gelişmemesindeki sebeplerden biri olarak görülse de, G9 dinin koruyucu aile hizmetinin gelişmesine katkı sağladığını, çünkü bazı ailelerin koruyucu aile hizmetini dini gayelerle yaptığını savunmaktadır.

Bizim tanıtımlarımızda asla parayı söz konusu etmiyoruz. Önce çocuğa olacak sevgiden şefkatten bahsediyoruz. Para diyince aile zaten diyor ki a biz parayı düşünmüyoruz diyor, biz önce sevabını sonra da sevmek için alıyoruz diyorlar (G9).

Dolayısıyla, Ülkemizde koruyucu ailelik gönüllülük temelinde yapıldığı için ağırlıklı olarak küçük çocuklar tercih edilmektedir. Büyük çocuklar koruyucu aileye sıkıntı getirebileceği ve istenilen doğrultuda yetiştirilemeyeceği endişesiyle rağbet görmemektedir. Dolayısıyla büyük çocuklara yönelik de talebin olması için bu işi meslek olarak görece koruyucu ailelere ihtiyaç vardır. Öte yandan koruyucu ailelerin önemli bir kısmı ise evlat edinmedeki yaş şartına takıldığı için koruyucu aile olmaktadır.

Öte yandan, din Türkiye’de hem bir yönüyle koruyucu aileliğin gelişimine olumsuz etkisi olabilecek (mahremiyet) hem de katkı sağlayabilecek bir unsurdur. Ancak bu konuda toplumda farkındalık oluşturmaya ihtiyaç vardır.

Tanıtım Eksikliği

Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince tanıtılmamış ve sistematik bir kampanya yürütülemediği (Can, 2000; Karataş, 2008; Taşteki, 1989; Kahraman, 2007; Kurtuluş Akbulut, 2011; Denizli Koruyucu Aile Derneği, 2011; Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, 2014; Korev, 2016). Ankara ilinde 150 kişiyle gerçekleştirilen bir araştırmada, katılımcıların 1/3’ü tanıtım eksikliği nedeniyle koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmadığını belirtmiştir (Özkara, 2005). Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada koruyucu aile hizmetinin Türkiye’de yeterince yaygınlaşmamasının nedenleri arasında %16 tanıtım yetersizliği, %22 bilgisizlik sayılmıştır (Kuş, 2014). Korunma gereksinimi olan çocuklara yönelik bakım türleri konusuna ilk ve orta öğretim eğitim programlarında yer verilmelidir (Karataş, 2008). 2006 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TÜİK işbirliğinde 24647 bireyle görüşülerek Aile Yapısı Araştırması gerçekleştirilmiştir.

Ankete katılanların %17,3'ü koruyucu ailelikle ilgili bilgi sahibi olduklarını bildirmişlerdir. Eğitim düzeyi üniversite ve daha üzeri olanlarda bilgi düzeyi %48 iken, bu oran okuryazar olmayanlarda %3'e düşmüştür. Bilgi düzeyi bölgeler arasında da farklılık göstermekte olup, örneğin Akdeniz ve Ege bölgesinde yaşayanlarda %19 iken, Güneydoğu Anadolu bölgesinde %5'dir (Gürcan, 2008).

TÜİK tarafından 2016 yılında 15 yaş ve üzerindeki bireylerle gerçekleştirilen “Aile Yapısı Araştırması” sonuçlarına göre; bireylerin %53,5'i koruyucu aile olmak istememekte, %30,4'ü koruyucu aile olmak istemektedir. Bireylerin %16'sı ise koruyucu ailelik hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Koruyucu aile olmak isteyenlerin oranının en yüksek olduğu bölge (%42,4) Doğu Karadeniz, en düşük bölge ise (%17,2) Güneydoğu Anadolu'dur (TÜİK, 2016).

Ayrıca, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (2014) tarafından yapılan “Kurum Bakımından Toplumda Geçişte Gençler Çalıştayı” sonuç raporunda koruyucu aile modeliyle ilgili farkındalık oluşmadığı bu nedenle farkındalığı artırıcı çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği hususuna yer verilmiştir. Yapılan görüşmelerde de, koruyucu aile hizmetinin tanıtımının yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Bence tanıtım olmadığından ya insanlar bilmiyor. Mesela ben... Gittiğim yerlerde idarecilerle falan görüşüyoruz, bilmeyenler var. Koruyucu aile sistemi ne diyo adam sabah alıyorsunuz akşam geri mi bırakıyorsunuz çocuğu diyorlar. Böyle ilginç sorularla karşılaşıyoruz. Mesela kimisi diyo kaç para alıyorsun diyorlar. Bu da ağır bir soru oluyor bazen. Benim en çok zoruma gidenlerden biri bu. Bu işin para karşılığında yapılmayacağını kesinlikle bilmeleri gerekiyor. (G11).

Koruyucu ailelikle ilgili tanıtımlar az. Bununla ilgili çok iyi bir tanıtım yapılması... (G12).

Koruyucu ailelik sistemini hala Türkiye'de bilmeyen çok insan var (G18).

Görüşmecilerimizden biri de tanıtımın yeterli olmaması nedeniyle koruyucu aile hizmetinin evlat edinme hizmetiyle karıştırıldığını söylemiştir.

Gerçekten hala insanlar koruyucu aile sistemini algılamamış durumdalar. Evlat edinme olarak düşünüyorlar ya da gönüllü ailelik olarak düşünüyorlar. Yani koruyucu aile ikisinin arasında bir sistem. Evlat edinmede aile temelli bir sistem olsada koruyucu ailelik hakkında çok yetersiz bilgiler. O günden bugüne çok fazla farkındalık ve tanıtım çalışmaları yapıldı hem Bakanlığımızca hem derneklerce. Fakat halen bu tanıtım ve farkındalık çalışmalarının belki farklı şekillerde devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. (G5).

G12 kişisi koruyucu aile adaylarının eğitilmelerinin ve sertifikalandırılmalarının da tanıtım kapsamında önemli olduğunu belirtmiştir.

... bu konuda eğitimler verilmesi, yani koruyucu aile olmasa bile kişilerin ileride koruyucu aile olabileceğini düşünerekten bu şekilde kursların verilmesi, eğitimlerin verilmesi ve ellerinde bir diplomalarının olması bu sisteme daha çabuk kesin çözümler sağlar. (G12).

Koruyucu aileliğin tanıtımıyla ilgili getirilen önerilerden biri de bu konuda sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesidir. Reklam, spotlar ve TV senaryoları yoluyla da koruyucu aileliğin tanıtılabileceği ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları desteklenmeli. ASPB derneklere özel bütçe ayırmalı. Reklamlar spotlar ve senaryoların dışında artırmanın bir anlamı yok (G4).

Türkiye'de evlat edinmeyle ilgili sıkıntı olmadığı, asıl problemin koruyucu ailelikle ilgili olduğu belirtilmiştir.

Evlat edinmede çok sıkıntı yok aslına bakarsan herkes biliyor başvuruyor. Burdaki amaç koruyucu aileliği artırmak, koruyucu aile sayısını artırmak artı yaşanan süreçte de daha iyi nasıl olur neler eksiktir bu sistemde insanlar hangi problemleri yaşıyorlar ona bakmak lazım (G6).

Bir görüşmeci koruyucu aile hizmetinin tanıtımının az yapılmasını kurum personeline bağlamıştır. Çünkü personelde kurumlardaki çocukların azalması durumunda personel sayısının azalacağı endişesinin bulunduğunu düşünmektedir.

Koruyucu ailelik tanıtımı yapmıyorlar. Neden yapmıyorlar. Personel eksilir diye. Şimdi çocuklar giderse kurumlardan, kurum kalmadı biliyorsunuz sevgi evlerimiz çocuk evlerimiz var çocuk azalırsa personel azalacak... (G9).

Öte yandan, olumsuz örnekler koruyucu aile olmak isteyen yeni aileleri de etkilemektedir (Karataş, 2008). Bu nedenle G5 adlı kişi başarı örneklerinin çoğaltılmasının (hem koruyucu aile hem de çocuk anlamında) koruyucu aile hizmetinin gelişmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Başarı örneklerine ihtiyacımız var. Başarı örneklerinin çoğaltılması gerekiyor. Koruyucu ailelerinde saklanmaması gerekiyor.... Tanıtım ve farkındalık daha da çoğaltılmalı evet ama bu süreçlerde başarı örneklerini koruyucu aile deneyimlerini farklı bakış açılarını mutlaka sunmalı. (G5)

Sonuç olarak, ülkemizde koruyucu aile hizmetinin tanıtımı yetersizdir, bu nedenle STK'ların desteğini de içeren kapsamlı tanıtım kampanyalarına ihtiyaç vardır.

Koruyucu Ailelere Yapılan Ödemelerin Yetersizliği

Koruyucu ailelik toplumda bir kariyer seçeneği olarak kabul görmemektedir. Kurum bakımında çocuğa hizmet sunan kişilerde aranan özellikler (üniversite mezuniyeti, çeşitli eğitimler vb.), çocukla 7/24 saat ilgilenen, öz ailelerle, avukatlarla, psikologlarla iletişimde olması gereken koruyucu ailelerden (Daha az formal eğitim) istenmemekte ve günlük bakım hizmeti sunan komşularından daha az ücret ödenmektedir (Waldock, t.y.). Türkiye’de de koruyucu ailelere yapılan ödemeler yetersizdir. Ankara’da yapılan bir araştırmada katılımcıların %82’si koruyucu ailelere yapılan ödemeleri yetersiz bulmuştur (Özkara, 2005). Hayat Sende Derneği tarafından 36 koruyucu aileyle yapılan Koruyucu Aile Ödemelerinin Değerlendirilmesi Çalışması’nda ankete katılan koruyucu ailelerin %72’si ödeneklerin artırılması gerektiğini, %22’si ise aynı kalması gerektiğini savunmuşlardır (Hayat Sende Derneği, t.y.).

Çalışmamız kapsamında görüşmecilerden biri koruyucu ailelere ödenen ücretlerin genelde yetersiz olduğunu, ücretlerin ve diğer sosyal hakların artırılması gerektiğini söylemiştir.

Aile Bakanlığının Maliye Bakanlığından istediği bütçe her koruyucu ailede çocuk başına 2.500 lira, maksimum 3 çocuk yerleştirilebiliyor fakat Maliyenin verdiği bütçe 1.000 lira. Bizim şu noktada sistemin tıkanmasına neden olan profesyonel aile modelini yaygınlaştırmamız, bu modeli yaygınlaştıramadığımız sürece buna ilişkin müşevvik mekanizmalarını teşvikleri oturtamadığımız sürece koruyucu ailelik görüp görebileceği zirveyi görmüştür... Ben 2.500 lira ailelere verilmesi gerektiğine inanıyorum, sigortaları da ödenmeli (G3).

Koruyucu aile hizmet modelinin ancak koruyucu ailelere sunulan imkanların artırılmasıyla gelişebileceği, sadece gönüllülüğün yeterli olmayacağı belirtilmiştir.

...Bizde zor oturur koruyucu ailelik bilmiyorum. Ha Ama oturur mu oturur, çalışılırsa yeteri kadar desteklenirse aileler maddi olarak biraz fiyatlar yükseltirirse... Gönüllü olarak ben insanların artık bu kadar hani hem sıkıntı çekecekler hem de üstüne bide kendileri verecekler buna pek insanların yaşayabileceğini düşünmüyorum. Olur ama az olur. Olsa iyi olur (G1).

Koruyucu ailelere yapılan ödemelerin düşüklüğü profesyonel koruyucu aileliğe geçişin önündeki önemli engellerden biri olarak görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde teşviklerin daha fazla olduğunu biliyoruz. Yapılan ödemelerin aylık düzenli ödemelerin koruyucu aile sayısını da artıracaklarını düşünüyorum. Profesyonel gönüllü aileler gelişmiş ülkelerde daha yaygınken Türkiye’de maalesef yok denilebilecek kadar az. Bunların da teşvikle olabileceğini düşünüyorum. Ama bu çok ince bir çizgi. Sömürüye de açık bir nokta aynı zamanda. (G8).

İki dernek yöneticisi koruyucu ailelere çocuk başına ödenen ücretlerin yetersizliğini aşağıda yer alan örneklerle ifade etmişlerdir:

Bir çocuğa 08:00 – 15:00 arası bakmak için 1000 TL verilirken, Koruyucu ailelere yapılan ödeme yetersiz. Koruyucu aile çocuğa 24 saat bakıyor ve problemler fazla, ancak verilen ücret yeterli değil (G4).

İkiside gerekir. Ben parası için yaparsam bunu o çocuğa ben hiçbir şey yapmam ben ona ne sevgi veririm ne özveri veririm ne bir güven veririm hiçbir şey vermem benim için getirisi önemli. Ama burda hem gönüllük olup da hem onu kalben sevipde... hayat şartları çok ağır insanlar zaten zorlanıyorlar ha bu çocuğunda... bugün bir bakıcı tutsan çocuğuna 1,5 milyardan aşağıya para vermiyorlar veya da 1,5’ğa gelip bakmam diyor kadın... O zaman bu çocuğunda aylığı 1,5 milyar olması lazım 1 milyar olması lazım en azından. (G13).

Koruyucu ailelere yapılan ödemelerin ancak çocuğun ihtiyaçlarını karşıladığı ya da yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Ücretler çocuğun harcaması. Benimki mesela biri dokuz yaşında bir on yaşında aldığımızda 4-5 yaşlarındaydılar şimdi on yaşındalar. 750’şer liramı 1600 liramı öyle bir para alıyoruz ikisine. Çoğunu da harcıyorsunuz zaten. (G11).

Ödemelerin olmasında fayda olduğunu düşünüyorum. Çünkü devletin çocuğu olmaya devam ediyor çocuk zaten.... Mesela biz şu anda en büyük yaştaki çocuklar için 1.200 TL civarında bir para alıyoruz. Ama çocuğun tabiki bir sürü ihtiyacı var. O 1.200 lira belki onunla ilgili harcamamızın yarısı bile değil (G18). Sizin çocuğu nasıl yetiştirmek istediğinize bağlı... Eğer çocuk için minimumda bir şey düşünüyorsanız o para yeter. Ama çocuğu evdeki biyolojik çocuk gibi yetiştirmek istiyorsanız o para mümkün değil yetmez (G16).

Korunma gereksinimi olan çocukların davranış problemleri olma sıklığının yüksek olması nedeniyle terapistlere kolay ulaşımın olması önemlidir (Rees, 2009). G5 adlı görüşmeci geçmişle karşılaştırıldığında koruyucu ailelere yapılan ödemelerin iyileştirildiğini ve düzenli hale getirildiğini belirtmiştir. Ancak söz konusu ödemelerin çocuğa yönelik özel bir psikolojik destek alınması durumunda yeterli

olmayacağı bu nedenle akademik kurs, psikolojik destek gibi konularda aynı desteklerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Ödemeler aslında iyileştirildi 2012’de çıkan yönetmelikle. Ondan öncesi hakkaten çok faciaydı ve ben çok erken 20 senedir koruyucu aileyim. Aylarca mesela 6-7 ay almazdım ücretimi, sonra yatırılırdı falan. O süreçler geçti. Şimdi düzenli ödemeler var ve ödemeler ciddi anlamda katlanarak artırıldı. ... Daha da artırılabilir. Nakdi olarak değil aynı olarak artırılabilir. Mesela özel bir psikiyatrik destek, özel bir psikolojik destek alma noktasında ciddi ekonomik desteğe ihtiyaç var. Birçok aile bunu gerçekleştiremiyor... Maddi anlamda şu an bu iş bir profesyonel koruyucu aile modeli olmadığı için şu an, ağırlıklı gönüllülüğe dayandığı düşünülürse bu anlamda ücretleri tabi yeterli buluyoruz ama bu şekilde ne kadar devam eder onuda bilmiyoruz tabiki (G5).

Sonuç olarak, koruyucu ailelere çocuk başına yapılan ödemeler yetersizdir ve bu ödemelerin artırılması gerekmektedir. Ayrıca ailelerin çocukla ilgili psikolojik destek alması gibi hususlarda göz önünde bulundurularak buna ilişkin de ödeme kalemleri eklenmesi gerekmektedir.

Koruyucu Aile Derneklerinin Ekonomik Kaynakları ve İnsan Kaynakları

Türkiye’de yaklaşık 120.000 faal dernek ve vakıf bulunmakla birlikte, Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının ne kadar istihdam oluşturduğuna ilişkin ve GSMH’da ne kadar bir paya sahip olduklarına ilişkin bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak ekonomideki payının yüzde 0,8-1 olduğu tahmin edilmektedir. Halbuki gelişmiş ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının GSMH içindeki payı Danimarka’da yüzde 7,8 (1 milyon gönüllü katılımı var), Kanada’da 6,7, ABD’de % 7,5 İsrail’de %12,5, İngiltere ve Fransa’da % 4,8 ve Japonya’da %3’tür (Tuz, 2010; Güzelay, 2013).

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ciddi kaynak sıkıntısı içerisinde. STK’ların yıllık gelirlerine bakıldığında, %44,6’sının 10.000 TL’nin, %15,7’sinin 2.000 TL’nin altında gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Sadece %8,8 gibi düşük bir STK 200.000 TL’nin üzerinde gelire sahiptir. Mali kaynaklarla ilgili önemli bir sorun da kaynakların sürdürülebilir olmamasıdır. STK’ların mali kaynaklarına bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki STK’ların mali kaynaklarının büyük kısmı üye aidatlarından, Marmara bölgesindeki STK’ların kaynaklarının çoğu yerli şirketlerden ve yabancı kuruluşlardan sağlanmaktadır (İçduygu ve diğerleri, 2011).

Daha öncede belirtildiği gibi STK’lar Türkiye’de hem insan kaynakları anlamında hem de gayri safi milli hasıladaki payları anlamında, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında önemli bir varlık gösterememişlerdir. Çalışmamız kapsamında incelenen koruyucu aile derneklerinin insan kaynaklarına ve finansal kaynaklarına bakıldığında genel Türkiye profilinden farklı bir yapı sergilemedikleri görülmektedir. Koruyucu aile derneklerinin çoğunun yeterli finansal kaynağı bulunmamaktadır. Farklı illerde faaliyet gösteren dernek görevlileri bunu şu şekilde ifade etmektedir.

Dernekten ücret alan yok derneğe ücret veriyoruz. Toplantı masamız var oturacak sandelyeler yok. Oluşum aşamasında. Şu an işte bağış kaynağı oluşturmaya çalışıyoruz. Derneğimizi daha yeni tuttuk. Üye aidatları komik zaten 10 lira. 35-40 gibimsi koruyucu aile (G17, G4).

Dernek kuruluşi yaklaşık 4 yıl oldu... Ofisimiz var ama etkin bir çalışmamız yok bizim... ... Çalışanlar için herhangi bir ücret falan yok. Ofis bir arkadaşımızın işyeriydi... orayı iptal edince ben şimdi kendi evimi adresimi kullanıyorum. Çalışma olmadığı için giden gelende olmadığı için kendi ev adresimi kullanıyorum.(G10).

Tam 10 sene oluyor. 2008’de kurulduk. Ya çok üyemiz yok biz ev hanımlarından oluşuyoruz. Ondan sonra 50 tane üyemiz var. Genelde hep ev hanımı. Biz resim kursunda tanıştığımız için. Derneğimizin binası yok... İlk önce belediye bize bir yer göstermişti. Orda kalıyorduk. Sonra oradan çıkmamız istendi. O zaman bir proje yaptık... projeden aldığımız finansı kullanarak kendimize bir ofis tuttuk. Biz böyle 3 sene sürdük. Ama projemiz bitince ondan sonra finans sağlayamadığım için kira veremedik o zaman eşyamızı çekip bir garaja kapatmak zorunda kaldık. Çünkü derneğimize verilen herhangi bir şeyimiz yoktu. Aidatımızda yok üye aidatı ev hanımları onlardan çok birşey de şey yapamıyorsun. Birkaç kere bir yerlere taşındık ama kirayı veremedik zorlandık, sıkıntı oldu ve kapattık. Bu arada biz arkadaş evlerinde çay bahçesinde orda burda toplanarak ondan sonra koruyucu aileliği tanıtmaya çalıştık. (G13).

2003-2004’te kurulmuş. Büromuz var ama biz büromuzu çok fazla kullanmıyoruz. Yetim çocukların hakkı geçmesin diye. Elektrik su vesaire masrafları olduğu için büromuzun sadece kirasını hatta bir hayırseverimiz kendi bürosunu bize verdi ücretsiz olarak o şekilde kullanıyoruz. Toplantılarımızı biz kurumda yapıyoruz. Kurumun büyük toplantı salonları var. Sadece üyelerimizin verdiği paralarla dönderiyoruz. Dışardan bağış topluyoruz. Maddi durumu iyi olan üyelerimiz var, bunlarla ayakta

tutuyoruz. Herkes gönüllü, ücretli çalışan yok. Dernek olarak çok fazlaydı 160 üyem vardı. 80'ne düşürdüm şu anda 60 üyem var. Aktif olmadığı için bakın sosyal hizmetler çok içeriye insan almıyorlar sadece bize hizmet edin, bizim masraflarımızı karşılayın ve içeriye girmeyin diyorlar. Üyelerimizde bundan tedirgin oldukları için yıllarca bu konularda tartıştılar sürekli çoğunluğu çekti gitti. Şu anda aktif çalışan da zaten bir beş üye kaldı aktif. Bu yüzdende çok yaklaştılar, yoruldular yani. Neden içeriğimizi görür bizi şikayet eder diye (G9).

1 yıl oldu. Bu ayla birlikte birinci yılımız doldu. Ücretli çalışmamız yok (G8).

2013 yılında kuruldu... 110 üyemiz var. Ücretli yok bizde çalışan. Benim büroda görünüyoruz. Yer alınacak Allah nasip ederse. Sayın İl valimizle görüştük, kaymakamla da görüştük yer teminine gidilecek... Mali kaynağı yok bizde üye aidatları var (G12).

Mali kaynaklarımız bağışlar ve de üyelik aidatları. Zaten çok küçük bütçelerle şu anda yürütüyoruz koruyucu aile derneğini. Zaten en fazla yaptığımız şeyler de harcamalarda koruyucu aileliğe yönelik işte biraraya getirme faaliyetleri. İşte öyle durumlarda çocukların ücretlerini biz karşılıyoruz. Ailelerinkini kendileri karşılıyor (G18).

Türkiye'de STK'ların istihdama katkısı önemsenecek kadar azdır. 2006 yılında derneklerde ücretli çalışan personelin (29 bin 896), toplam istihdam (22 milyon 330 bin) içerisindeki payı yüzde 0,13 (Binde 1) düzeyindedir (Güzelay, 2013). STK'larla ilgili TÜSEV tarafından yapılan bir araştırmaya göre STK'ların %41'inde insan kaynaklarının 6 ila 20 gönüllüden oluştuğu, %57'sinde ücretli çalışanın bulunmadığı ve STK'larda gönüllü ve profesyonel çalışan yetersizliği bulunduğu anlaşılmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2011).

Gönüllülük kişinin özgür iradesi ile toplumsal fayda için yaptığı ve maddi beklentinin temel harekete geçirici unsur olmadığı bir faaliyettir (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) Programı Türkiye ve GSM Gençlik Servisleri Merkezi, 2013). Ancak STK'ların kurumsallaşabilmesi için gönüllü çalışan yanında Batıdaki örneklerde de görüleceği üzere ücretli çalışan sayısının da fazla olması gerekmektedir. İncelenen derneklerde sunulan hizmetler ağırlıklı olarak gönüllüler eliyle yürütülmektedir. Ücretli çalışan iki dernek hariç diğerlerinde yoktur.

150-200 bin bireysel bağış, 1 ücretli çalışan, 7 tane stajyer öğrencimiz, 12 gönüllümüz var. (G3).

2009 yılından beri derneğin bir ofis yeri var. Ve aralıklı olarak ücretli çalışmamız hep oldu. Üyelerimizden tabiki kaynak sağlıyoruz, ayrıca bağışlarımız var onlardan kaynak sağlıyoruz. ayrıca Avrupa birliği projelerimiz var....(G5)

Geçen yıl bir tane bir hibe programıyla ücretli çalışmamız vardı. Ama bu sene yok. Daha çok kurulduğundan bu yana gönüllü işte. Daha çok bizler yönetim kurulunda yer alan kişiler bu çalışmalarını yapıyoruz. ...10-11-12 kişi falan tamamen dernek için çalışan (G18).

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarının genişlemesiyle beraber kaynak ihtiyacı artmakta ancak kaynaklar aynı oranda atmamaktadır. Halkın %80'ni bağışta bulunmakla birlikte (dini nedenler, akraba, STK) bunun %86'sı ihtiyaç sahiplerine doğrudan yapılan küçük ve düzensiz yardımlardan oluşmakta, STK'lara yapılan yardımlar %18 düzeyinde kalmaktadır. Yıllık bağışlar gayri safi milli hasılanın (GSMH) %0.01'inden daha az olup, hane başı bağış miktarı 53 dolardır. STK'lara devlet desteği süreklilikten yoksun olması nedeniyle yetersizdir (TÜSEV, 2006). Dolayısıyla dernekler farklı yol ve yöntemlerle bağış toplamaya, kaynak bulmaya çalışmaktadırlar. Ancak bunlar yeterli değildir. G6 kişisi derneğe mali kaynak oluşturmak amacıyla dernek tarafından özel günler (babalar günü, anneler günü, doğum günü, sevgililer günü vb.) için sertifika basıldığını, üyelik aidatı ödediklerini ifade etmiştir.

Bağış anlamında şu an Mayıs'tan beri görevdeyiz, şey yaptık bağış anlamında ne biliyim babalar gününde sertifikalarla babaya hediye verileceğini, ... bağış sertifikaları gitsin, işte doğum günlerinde buna benzer bir takım yol ve yöntemler geliştirdik... Hiçbirimiz ücretli değiliz tam tersi üyelik aidatları ödüyüz. (G6).

Projelerin derneklerin finansal kaynakları arasında önemli bir yer işgal etmeye başladığı G6 tarafından belirtilmiş, G5 ise projelerle ayakta durduklarını söylemiştir.

Pekçok STK projelerle şunlarla bunlarla ayakta duruyor. Bağışlarla belki ayakta duruyor ama tabi koruyucu ailelik zaten çok yeni. ... duyulması çok yeni. Daha şey aşamasına gelemedik bağış toplama aşamasına gelemedik. (G6).

Faaliyetlerimizi finanse ettiği içinde 3 yıldır aralıksız AB projesi yürütüyoruz. O yüzden de 2014'ten beri kaynak açısından şu an sürdürülebilir sorunumuz yok. En aktif olan STK'yız zaten...(G5)

Diğer taraftan G3 derneklerin çocuk evi açması durumunda finansal kaynak bulmalarının kolaylaşacağını kendilerinin buna yönelik teklif aldıklarını belirtmiştir.

Kasap döner diyorki 1 milyon verelim çocuk evi açın. (G3)

Çocuk evi açan bir derneğe göre bağışçılar derneğin finansal kaynakları arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Ayrıca derneğin finansal kaynağının artmasının ücretli çalışan sayısını da arttırdığı görülmektedir.

Projelerden de besleniyor ama temel olarak bağışçılar. Ankara olarak 5 elemanımız var bizim burda. İstanbul'da 44 tane ücretli çalışan var. Orda 60 tane ev yaklaşık. Derneğin temel ve tek faaliyet alanı çocuk evleri. Ankara olarak 400 civarında yıllık bütçemiz var. Ama İstanbul olarak baktığınızda onlarınki daha fazla. (G2).

Dolayısıyla, genel olarak bakıldığında çalışmamıza konu koruyucu aile dernekleri, hem Türkiye'de yeni olmaları, hem de Türkiye'de STK'ların yeterince gelişmemiş olması nedeniyle; yeteri kadar finansal kaynağa ve personele sahip değildiler. Devlet desteği bulunmaması, finansal kaynakların büyük oranda bağışlardan ve bir kısmının da proje ve yan faaliyetlerden sağlanması nedeniyle dernekler çok ciddi bir varlık gösterememişlerdir.

Türkiye'de Koruyucu Aile Derneklerinin İşlevleri

Türkiye'de koruyucu ailelik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları yeni olmalarına rağmen koruyucu ailelere bilgi ve tecrübe paylaşımı anlamında önemli destek sağlamaktadır (Toklucu, 2018). Özellikle de kurumun koruyucu ailelere sunduğu desteğin yetersiz olduğu düşünüldüğünde bu destek ve paylaşımlar önem arz etmektedir.

Eğer biz derneği kurmasaydık duygu deneyim paylaşımı artırmıyaydı insanlar pes ederlerdi. Çünkü sorunu yalnız yaşadı. Ben şey örneğini çok kullanırım yalnız olduğunuzu hissedersiniz mesela çocuk altını ıslatır benim başıma geldi gibi algıyorsunuz... Yaşamadığınız şeylerle karşılaşırsınız ne oluyorum dersiniz (G4)

Koruyucu ailelere yönelik gerçekleştirilen çeşitli faaliyetlerin ve ziyaretlerin koruyucu aileleri motive ettiği, ilk uyum sorunlarını atlatmalarına yardımcı olduğu ve bu hizmet modelinden ayrılmak isteyen aileleri engellediği ifade edilmiştir.

Çocuklarla ailelerle yıl boyunca en az 4-5 kez farklı etkinliklerle biraraya geliyoruz ve onların da bu faaliyetten çok memnun olduklarını gözlemliyoruz... Derneğin eğitim misyonunu üstlendiğini, koruyucu aileleri ziyaret ederek herbirine bireysel ziyaretlerle yaşadıkları zorluklar sürecinde onların yanında olduğumuzu manevi bir destek anlamında sunuyoruz. Bu çocukları ile birlikte yaşadıkları o ilk uyum sorunlarını atlatmalarına yardımcı oluyor. Kendi başına çocuğun sorunlarıyla başbaşa kalan bir aile zaman zaman pes ediyor. Bizim burda pes eden ailelerin halen devam ettiğini biliyoruz. Bunun o andaki destekle sağlandığını da biliyoruz. (G5).

Söz konusu destek deneyim paylaşımı olabileceği gibi, önemli günlerinde ailelerin ve çocukların yanında yer almak, onlara maddi destek sağlamak, koruyucu aileler ve çocuklara yemek vermek ve çocuklara yönelik çeşitli etkinlikler yapmak şeklinde de olabilmektedir.

Koruyucu ailelerimizin sıkıntılarını mutlaka görüşüyoruz. Sünnetlerinde, düğünlerinde her zaman yanlarında olmaya çalışıyoruz elimizden geldiği kadarıyla, onlarla ilgili sıkıntılarını paylaşıyoruz... Yemek veriyoruz. Çocuklara bir etkinlik yapıyoruz... 60 tanede çocuk evlendirdik biz. Her konuda biz destek veriyoruz... (G9).

Korunma gereksinimi olan çocuklar 18 yaşını doldurduktan sonra kurum bakımından ayrılmakta ve bir işe yerleşene kadar çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Çocuklar kurum bakımı sonrası yaşanan bu sıkıntılı süreci koruyucu koruyucu aile derneklerinden ve koruyucu ailelerinden aldıkları destekle daha rahat bir şekilde atlatmaktadırlar.

18 yaşını doldurunca bu çocukların büyük bir problem biliyorsunuz. Yani topluma bırakılıyor ve yavrular toplumla birebir karşı karşıya geliyorlar. İşte biz bu zamanda el atıyoruz bu yavrulara. 2-3 kız çocuğunu bir araya getiriyoruz. Erkek çocuklarını biraraya getirip bunlara ev tutup eşya temin ediyoruz. Evlenmek isteyenleri evlendiriyoruz. Yani her konuda biz bırakmıyoruz evlendikten sonrada. Aileleriyle sorun olunca beni ararlar hemen gider görüşmeler yaparım. Yani gerçek anne gibi görüyorlar beni (G9).

... Şu anda en büyük gap 18 yaş sonrası kurumdan ayrıldığı zamandan sonraki dönemde oluyor. Çünkü kalacak yeri yok işte onun için koruyucu ailelik çok önemli. Yani en azından bir gönüllü ailesinin olması çok çok önemli. Sokaklarda yatıyorlar işte kızlar birileriyle oturup kalkıyorlar diyelim hamile kalıyorlar bir sürü sorunlar yaşıyorlar ve erken evlilikler oluyor. İşte kurumun yetemediği nokta o (G18).

Bir dernek tarafından her hafta Salı günü “duygu ve deneyim paylaşımı toplantıları” yapılmaktadır. Bu toplantılarda koruyucu aileler yaşadıkları zorlukları ve onları motive eden konuları paylaşmakta, dernek tarafından koruyucu ailelere profesyonel uzman (psikolojik danışman vb.) desteği de sağlanabilmektedir. Toplantılara koruyucu ailelerin yanında koruyucu aile adayları da çağrılmaktadır.

Koruyucu ailelere 2009 yılından beri Türkiye'deki ilk duygu ve deneyim paylaşımı toplantılarını başlattık biz. Bu da Türkiye'de ilk kez yapıldı ve diğer öncülük yaptığımız STK'lara da bunu önerdik. Koruyucu aileler haftada bir gün dernekte toplanıyorlar. Koruyucu aile oldukları süreçlerdeki zorlukları, onları motive eden şeyleri konuşuyorlar, zaman zaman bu toplantılara da bir profesyoneli davet ediyoruz. Mesela 6 ay süreyle bir psikolojik danışmanımız oldu. Onun dışında yurtdışından konuklarımız geldiği zaman onları davet ettik. Farklı koruyucu aile modellerini öğrenmelerini sağladık. Kişisel gelişme anlamında bu toplantılarda eğitimcilerimiz oldu ve o yıldan bu yana devam ediyor. Her Salı 12-16 arası devam ediyor. Ayrıca bu toplantılara koruyucu aile adaylarını davet ediyoruz. Bu adaylar burda süreçler hakkında detaylı bilgi edinmiş oluyorlar ve sürece daha bilinçli girmiş oluyorlar. (G5).

Aynı dernek koruyucu ailelerin anne babalık ve iletişim becerilerini geliştirmek üzere her ay farklı bir konuda eğitim düzenlemektedir.

Her ay eğitimler düzenliyoruz. Koruyucu ailelerin koruyucu ailesi oldukları çocuklarla iletişim becerilerini güçlendirmek, anne babalık becerilerini güçlendirmek adına. Bu yıl 12 tane eğitim yaptık. Her ay olmak üzere farklı başlıklarda. (G5).

Başka bir görüşmeci 15 günde bir yapılan deneyim paylaşımı toplantılarının yanısıra, koruyucu ailelere gönüllü bir avukat desteğiyle hukuki destek verdiklerini, koruyucu ailelere psikolog ve sosyal çalışmacı gibi uzmanlar eliyle destek sağladıklarını söylemiştir.

Derneğimizde 15 günde bir düzenli olarak toplanarak bi kere söyleşiler düzenliyoruz. Böylelikle deneyimlerimizi paylaşıyoruz. Zaten tahmin edersinizki koruyucu ailelerimiz üç aşağı beş yukarı aynı problemlere sahip oluyorlar. Derneğimizin bir sosyal hizmet uzmanı var. Ondan çok ciddi anlamda süreçle ilgili destekler alıyoruz. Hukuki süreçte hukuki sürecimizi idare edecek derneğimizde çalışan bir gönüllü avukatımız var ve aynı zamanda da psikologlarımız eşliğinde travmaları olan çocuklarımıza ailelerimize işte koruyucu aile hizmet modeline yeni geçiş yapmış çocuklarımız ile ailelerimiz arasındaki o entegrasyon sürecini pekiştirecek çalışmalar yapıyoruz. Hepsini uzman kişiler tarafından yapılıyor bu süreçlerin hepsi. (G8).

Koruyucu ailelerin birimlerle olan iletişimlerinin sağlanması, evrak ve yazışmalarına destek olunması, koruyucu aileleri bir araya getirmeye yönelik çalışmalar da yürütülen faaliyetler arasındadır.

Koruyucu ailelerle ilgili neler vardır. Evraklardır, yazışmalarıdır, birimlerle olan diyalogları, irtibatları, yazılacak evrakları, işte yemek kahvaltı programları düzenleme iftar yemekleri düzenleme yani kaynaştırmayı sağlayacak her türlü iş, faaliyetler var... Bizim amacımız... koruyucu aile sayısını artırmakla ilgili faaliyetlerimiz var... Paneller konferanslar düzenleme şeklinde koruyucu aile sayısını artırmaya dönük bir çalışma yapıyoruz. (G12).

İkincisi aday koruyucu aile kısmına geçtiği zamanda kuruma yönlendiriyoruz. Kurumla temasımız çok iyi ... Karşılıklı verimli çalışmalar yapıyoruz. Ondan sonra da işte takıldıkları noktalarda işte bilmedikleri noktalarda destek veriyoruz. Artı kendi koruyucu ailelik tecrübelerimizle onlara bilgi veriyoruz, paylaşıyoruz sıkıntılarının hangi noktalarda olabileceğini. Daha sonrasında da ilk koruyucu aile oldukları dönemlerde anlaşılmalı olduğumuz psikologlarımız var yarı gönüllü derneğe hizmet eden diyelim. Onlara psikologlarla çalışmalarını tavsiye ediyoruz, çocuk açısından da koruyucu aile açısından da zaman zaman yine ilerleyen zamanlarda da bir takım patlaklar olabiliyor bazen ilişkilerde çünkü çocukların koruyucu ailede biyolojik aileyle de görüşme mevhumu var. Onlar görüştükları zaman da şey olabiliyor sonrasında sorunlar gelebiliyor(G18).

3. aşamada koruyucu aile olduktan sonra hem onları biraraya getirecek etkinlikler düzenliyoruz, hatta bu etkinliklere zaman zaman aday koruyucu ailelerimizi de davet ediyoruz hani çocukları görsünler aileleri görsünler birarada soruları varsa birebir sorsunlar diye ... Aktivite olarak pikniğimiz var yaz aylarına doğru, sonra bir ya da iki kez kahvaltıda bir araya geliyoruz. (G18).

Koruyucu aile dernekleri, koruyucu aile hizmetinin tanıtımıyla ilgili de önemli çalışmalar yürütmektedirler. Derneğin biri kadınlara yönelik resim ve spor faaliyetleri yürüterek katılımcılara tanıtım yapmaktadır.

Biz proje kapsamında bir yer tuttuk... koruyucu aileliği artırmak için toplu insanlara ihtiyacımız vardı yine proje kapsamında hanımlara ev hanımlarına pilates spor eğitim şeyi çalışması verdik ücretsiz. Hanımlar geliyorlardı hem spor yapıyorlardı hem de koruyucu ailelik hakkında bilgileniyorlardı. Artı ona ben kendim resim yaptığım ve ressam olduğum için gelen hanımlara ekstra bir resim kursu açtık ondan sonra gelen hanımlara yağlı boya resim eğitimi verirken koruyucu aileliği tanıtıyorduk aynı zamanda. (G13).

Bir dernek ise hem AVM'lerde ve açık hava etkinliklerinde tanıtım yapmakta hem de kurduğu çağrı merkezi kanalıyla tanıtım yapmaktadır.

Öncelikle bir potansiyel koruyucu aile bulmak için çalışmalarımız var. AVM'lerde işte çocuk hakları gibi özel günlerde açık alanlarda koruyucu aileliği tanıtan faaliyetlerimiz var. Ondan sonra sosyal medya

üzerinden sürekli duyurular halindeyiz bir çok kanaldan. Bir de bizim bir çağrı merkezimiz var burdan bize çok fazla kişi ulaşıyor, telefonla birebir temas. Türkiye'nin her yerinden gelenler oluyor. Ayrıca bizi arayanlarla direk ya dernekte ya uygun bir ortamda buluşup yüzyüze iletişimde anlatıyoruz koruyucu aileliği (G18).

Bir diğer dernek ise broşür basarak ve radyo programları yaparak tanıtım faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.

Zaten koruyucu aileleri inanın toparlayamıyorum. Bu dernek şeyine insanlar çok sıcak bakmıyorlar maalesef. Kendi çapımda işte broşür şey bastırdım. Onları dağıtıyorum. Amacım zaten ilk başta tanıtım yapmak. Koruyucu aileliğin ne demek olduğunu bilmiyor, hafta sonları çocukların alındığı misafir edildiği bir şey zannediyorlar insanlar. O yüzden radyo programları yapıyorum şu anda. Benim amacım tanıtım ve koruyucu aile bulmak, nitelikli koruyucu aile bulmak, eğitimi, çocuklara daha verimli olabilecek aileler. (G14).

Başka bir dernek yetkilisi ise TV tanıtımlarıyla ve resmi olmayan toplantılarda koruyucu aileliği tanıttığı bilgisini vermiştir.

Ben sürekli TV tanıtımlarıyla, hanımların oturma ortamlarında çok fazla tanıtım yaptığım için 300'ü aşkın ailemiz var. (G9).

Ülkemizde tanıtımın hala yeterli olmadığını savunan bir dernek yetkilisi ise, koruyucu aile derneklerinin bu konuda önemli katkılarda bulunduğunu, kendi derneklerinin de büyük firmalara giderek tanıtım faaliyetlerinde bulunduğunu belirtmiştir.

Bence kesinlikle çok ciddi bir rolü var. Evet, bakanlığımızın son yıllarda olumlu çalışmaları var ama ben hala daha Türkiye'de farkındalık projelerinin çok eksik kaldığını düşünüyorum. Sivil toplum kuruluşları özellikle koruyucu aile ve evlat edinme derneklerinin bu alanda çok ciddi çalışmaları olduğuna inanıyorum. Çünkü alanları bu olduğu için farkındalık projeleri, seminerlerle birlikte belli kitlelere ulaşıyor. Belli bir kesimi aydınlatıyorlar... Biz koruyucu aile seminerlerine gidiyoruz, büyük firmalara gidiyoruz ve belli bir yaşın üzerinde olan hazır bireylerle görüşüyoruz. Seminer çıkışında ya anlattıklarınız çok mantıklı aslında bende olsam diyebilecek birçok insanla karşılaşılıyor. Burda eksikliğin ne olduğunu görüyoruz. (G8).

Kısaca, koruyucu aile dernekleri düzenledikleri çeşitli aktivitelerle (piknik, yemek, kahvaltı, düzenli toplantılar vb.) koruyucu ailelere bilgi tecrübe paylaşımı imkanı vermekte, profesyonel destek sağlamakta (avukat, psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb.), eğitim vermekte ve koruyucu aileliğin tanıtımını yapmaktadırlar. Ayrıca yürüttükleri projeler ve çalıştaylar yoluyla da koruyucu ailelikle ilgili politikalara yön vermeye çalışmaktadırlar.

Koruyucu Aile Hizmetinde Gönüllük mü / Ücretlilik mi?

Araştırmalar koruyucu ailenin iki motivasyona sahip olmasının koruyucu aile hizmetinin başarısında önemli rol oynadığını göstermektedir. İlki bir çocuğa ebeveynlik yapma isteği (kendi çocuğunun yokluğu), ikincisi çocuklukta yaşadığı kötü tecrübeler nedeniyle kendini koruma ihtiyacı içindeki çocukla eşleştiren koruyucu aileler. Ayrıca koruyucu aileliği gönüllü olarak yapanların da başarılı olduğu belirlenmiştir (Dando ve Minty, 1987). Diğer taraftan, koruyucu ailelerin yaptığı iş kahramanca olduğu için onlara yapılan ödemelerin de iyi olması gerekmektedir (Narey, 2016). Koruyucu ailelere yapılan ödemelere ilişkin olarak yapılan bir araştırma, söz konusu ödemelerin koruyucu aileleri motive ettiğini, sayılarını artırdığını ve daha uzun süre sistemde kalmalarını sağladığını göstermiştir (McDermid ve diğerleri, 2012: 5).

İngiltere'de yapılan bir araştırmada ankete katılanların (1.400 kişi) %40'ı koruyucu aile olmaya parasal nedenlerle karar verdiklerini ve katılımcıların %50'si koruyucu aileliği evden çalışma olarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Koruyucu ailelerin %84'ünün kendi çocukları da (her yaştan) bulunmaktadır. Koruyucu ailelerin %63'ü ya gönüllü olarak ya da işleri icabı (eğitim, sağlık ve çocuk bakımı) çocuklarla çalışmışlardır (Peake ve Townsend, 2012).

İngiltere'de yapılan başka bir araştırmada katılımcıların (2000 kişi) %62'si ev masraflarını karşılamak için koruyucu aile ödemelerine ihtiyaç duyduklarını, %63'ü koruyucu ailelere yapılan ödemelerin bu tarz bir işe göre yetersiz olduğunu, %36'sı ise ücretlerin yetersizliği nedeniyle koruyucu aileliği bırakmayı düşündüklerini, geçimlerini sağlamak üzere %64'ü eşlerinin çalıştığını, %34'ü dışarda başka bir iş yaptıklarını, %60'ı haftada 250 poundun altında gelir elde ettiklerini belirtmişlerdir (Tearse, 2010).

2006 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TÜİK işbirliğinde gerçekleştirilen Aile Yapısı Araştırmasına göre koruyucu aile olmak istemeyenlerin %45'i ekonomik durumlarının uygun olmamasını gerekçe göstermişlerdir (Gürcan, 2008). Ayrıca Ankara'da 150 kadının katıldığı bir araştırmada, katılımcıların 1/3'ü ailelerin ekonomik düzeylerinin düşük olması ve koruyucu ailelere

yapılan ödemelerin azlığı nedeniyle koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmadığını ifade etmiştir (Özkara, 2005). Diğer taraftan, Korev tarafından 19 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilen çalışmaya katılanlara bakıldığında (30 koruyucu aile) büyük çoğunluğunun bu işi gönüllü olarak yaptığı anlaşılmıştır. Ancak, yapılan görüşmelerden de görüleceği üzere gönüllülüğün mü ücretliliğin mi esas olduğuna ilişkin bir netlik bulunmamaktadır.

Türkiye’de ailelerin bakışı, Türkiye’de çok materyal bir kafa olmadığı için koruyucu ailelik kimi yerlerde sosyal destek mekanizması olarak kullanılır. Çok materyal bir kafayla bakılmıyor. Çocuğu sahiplenmek, öğlede sizden önce bir koruyucu aile geldi. Hayatta vermem diyo ayrılmış eşinden... Çarşamba’dan bir adam... Adamın çocuğu olmuyor, 5 çocuğuda ölüyor. ... Yuvaya başvuruyor ben evlat edinicem diyor. Senin yaşın geçmiş sen koruyucu aile ol diyorlar. Adamın yanına birini yerleştiriyorlar iki ay geçiyor çocuk evlat edinmeye uygun çocuk statüsüne düşüyor. ... Çocuğu bundan alıyorlar... Bu adamın yaşadığı... Gönüllülük bir yere kadar işliyor, ... geçici olduğunu nihai varış noktası olmadığını bilmeli... (G3).

... Diğer taraftan koruyucu ailelikte ekonomik nedenlerde ekonomik olarak insanların belirli bir gelir düzeyinin olması lazım ki çocuğu eğitebilmeli. Daha çok bizim insanımız derdi mışetle dertlendiği için bu gibi olaylar baklava börek hükmünde oluyor. Peynir ekmeği zor buluyorum, baklava böreği nasıl düşünüyüm diyebiliyor (G2).

Koruyucu aile hizmetinde gönüllülük yapılıyor evet ücret de kesinlikle yanında olmalı. Çünkü hani o bir destektir. Hiç harcamıycam diyorsa da çocuk için kenara koyar.... Hiçbir zaman alınmaması gereken bir ücret değildir (G18).

Bedeller şu anda çok yüksek olmayabilir... Gönüllülük abi parayla olmaz bu iş(G2).

Şu anki sisteme göre herkes gönüllülük esasına göre koruyucu aile oluyor. Devlet zaten bu çocuklara desteğini veriyor mali yönden, ama gönüllülük esasına göre alındığı için kişilerin maddi desteği düşünmemesi gerekir (G12).

Yani insanlar kendi çocuklarına vakit ayıramıyorlar, kadın erkek çalışıyorlar. Maddi imkansızlıklardan dolayı... Çocuğu para için alan aile olduğunu düşünmek dahi istemiyorum. Çevremdeki ailelerle de tanıştım. Yani iyi kötü bir gelir seviyesi olan aileler, iyi bir eğitim seviyesi olan aileler. (G14).

Bir dernek yetkilisi koruyucu aile hizmetinde ailelere yapılan ödemelerin yüksek olması koruyucu aile sayısını artıracaktır demiştir.

Bu bi gönüllük işi fakat... Bu para olayı koruyucu aileliğin artmasında da etken olduğunu düşünüyorum ben. Çünkü bunun üzerinden geçim sağlayan aileler var... Koruyucu ailelik yapan insanlar zengin kesimdeki insanlar değil... Çünkü zengin parasıyla zaten hayrını yapıyor fakir insanın ondan sonra hayır yapacak parası olmadığı için bir de gönüllük meselesi dediğim gibi hayrını bu şekilde yapmak istiyor. Bunun karşılığında sevgisini, çocuğunu, kocasını, evini eşyasını herşeyini bu çocuk için paylaşıyorsa bunun da bir karşılığı olması lazım diye düşünüyorum. Fakat suiistimal edilmemek şartıyla. Çocuğun ihtiyacını görmeden direk kendi ihtiyacını görmek yanlış. (G13).

Koruyucu ailelere ödenen ücretlerin yanı sıra sunulan diğer hakların da (sigorta) bu hizmet modelinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Sigorta işi o zaman ortaya çıktı... Çocuk gelişimi mezunu pırıl pırıl kadınlar emekliliğe hak kazanmak için gidip mermer atölyelerinde çalışıyorlardı. Ya bunlar mermer atölyelerinde çalışacaklarına koruyucu anne olsalar hem çocuk daha hem bu kadınlar geleneksel bir çocuğu yarına umut olarak görme anlayışı vardır ya yarın o çocuklara daha iyi davranılmasını sağlar... Sadece gönüllülükle olmaz. Ama çocuk üzerinde değil. Çocuk üzerinden ranta dönüşmesi çocuk üzerinden para kazanıyor. Onlar öyle para kazanıyorlar. Burda zaten bir niteliğin artması sorunu var (G4).

Ancak, ücretliliğin koruyucu ailelerin niteliğiyle ilgili de çeşitli problemleri gündeme getireceği düşünülmektedir. G16 adlı kişi koruyucu aileliğin ücretli olması gerektiğini ifade etmiş, ancak gerekli önlemlerin de alınması gerektiğini belirtmiştir. Başka bir görüşmeci ise, bu işe sırf para kazanmak amacıyla giren kişilerin olabileceği ve bunun da koruyucu ailelere verilen çocukları olumsuz etkileyebileceği, bu nedenle iyi bir elemenin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

...Korunma kararı alınan çocukların çok büyük bir çoğunluğu ne yazıkki alt gelir gruplarından ve dezavantajlı gruplardan gelen çocuk. Hizmet modeli ise eğer buna talip olanlarda grubun biraz üstü veya altı aynı grubun içinde insan kitlesi. Siz burdaki insanları görerek değerlendiriyorsunuz. ...’da okuma yazma imzasını atamayan koruyucu aile tanıyorum. İlk geldiğimde çok şaşırıldım... Koruyucu ailenin birisi Pazar yerinde şey demiş ucuzundan ver çocuğuna bir şey alıyomuş ucuzundan ver o nasılsa yuvadan geldi anlamaz onlara para harcamayan ihtiyaçlarını karşılamayan çocuğun üzerinden para kazanan insanlar pozisyonunda algılanıyorsunuz. Bi kere öyle bir kitle var, bunların ayıklanması gerekiyor aradan, çocuğun yararı adına ayıklanması gerekiyor... (G4).

Öyle bir kitle de var tabiki. ... parasal olarak bu işe girenlerin sayısı da bence çok az değildir (G17).

Ankara’da yapılan bir araştırmada alt gelir grubundaki kadınların üst gelir grubundaki kadınlara göre koruyucu aile olmak konusunda daha istekli oldukları belirlenmiştir (Özkara, 2005). Çalışmamızda da bir dernek yetkilisi gönüllülüğün esas olduğunu belirtmekle birlikte, koruyucu aile olmak isteyen ailelerin ekonomik durumlarının çok iyi olmaması nedeniyle ücretin de bir teşvik aracı olarak kullanılması gerektiğini savunmuştur.

Bence esas olan şey gönüllülük, kesinlikle gönüllülük. Fakat teşviğinde mutlak surette etkisi olmalı. E orta standartlarda yaşayan ve koruyucu aile olmak isteyen çok fazla ailemiz mevcut. Akıllarına gelen ilk problem ya da ilk kaygı acaba yapabilir miyim? (G8).

Bu nedenle gönüllülükle ücretliliğin birarada değerlendirilmesi gerektiği, birinin ötekine üstün olamayacağı, ikisinin dengede olması gerektiği bir görüşmeci tarafından savunulmuştur.

Koruyucu aile demek bol sevgi hoşgörü büyük sabır demek. Gönüllülük önemli. Siz devlete taşeron olsanız dahi gönüllülük olmadığı sürece onu yapamazsınız. İnsanlar kendiannelerine babalarına bakmıyorlar aylıkları olduğu halde düşünün. Verilen ücret çünkü çok cüzi bir ücret ve çocukların talepleri ister istemez bitmiyor. Diğer ailelerin çocuklarından eksik kalmaması diye herşeylerini yerine getirmek istiyorsunuz. Onları şımartmak istiyorsunuz çünkü. Sevdiğinizi gösterebilmek için. Yani bir yerde kuru sevgi de yetmiyor. Onlara gösterebilmek için tabiki maddi olarak fedakarlıklar yapmanız gerekiyor. Bunları canı gönülden yapıyorsunuz çünkü, severek harcıyorsunuz onlara. Ama olduğu için. Ama olmayan aileler hele bir de çocuklu aileler, benim çocuklarım büyük şehir dışında yaşadıkları için çocuklar ev onlara ait, ben onlara aitim. O yönden illaki paranın açamadığı yer yok şimdiki zamanda (G14).

Dolayısıyla, koruyucu aile hizmetinde gönüllülük önemli bir unsur olmakla birlikte ücretin de mutlaka olması gerekmektedir. Bu konuda temel endişe kötüye kullanımların olması ve çocukların bundan zarar görmesi ihtimalidir. Bu nedenle kamunun izleme ve denetim faaliyetlerine ağırlık vermesi gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ülkemizde koruyucu aile hizmeti gönüllülük temelinde yapılmaktadır ve iş olarak görülmemektedir. Profesyonellik ve uzmanlaşma söz konusu değildir. Koruyucu aileler çocuklarla uzun süreli ilişkiler kurmak istemekte ve bu sevgiyi biyolojik aileyle paylaşmak istememektedirler. Koruyucu aile hizmet modeli Türkiye’de geçici ve kısa süreli bir hizmet modelinden çok, uzun süreli bir hizmet modeli olarak şekillenmiştir. Akriba veya yakın çevre koruyucu aile türü model içinde önemli bir paya sahiptir. Aileler çocukların öz ailelerine dönmelerini ya da kendilerinden ayrılmalarını istememektedirler. Koruyucu aileler daha çok 0-6 yaş çocukları tercih etmektedirler. Ülkemizde koruyucu ailelerin ağırlıklı olarak evlat edinmeyenlerden oluştuğu, koruyucu aile hizmetinin evlat edinme için bir basamak olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ve daha önce yapılan araştırmalar dikkate alındığında Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince tanıtılmamıştır. Tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında görüşülen kişiler ödemelerin yetersiz olduğunu, bu işin sadece gönüllülükle yürütülemeyeceğini belirtmişlerdir. Koruyucu aileliğin ücretli olarak yapılması gerektiği yönündeki görüşler ağır basmakla birlikte, yine de bir güven probleminin olduğu sezilmektedir. Sırf para kazanmak amacıyla yetersiz ailelerin koruyucu aile olabileceği ve bunun da koruyucu ailelere yerleştirilen çocukları olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle istismarı önlemek amacıyla gerekli denetim mekanizmaları kurulmalıdır. Ayrıca koruyucu ailelere yapılan ödemeler artırılmalıdır.

Genel olarak bakıldığında çalışmamıza konu koruyucu aile dernekleri, Türkiye’de yeni olmaları ve Türkiye’de STK’ların yeterince gelişmemiş olması nedeniyle; hem yeteri kadar finansal kaynağa, hem de yeteri kadar personele sahip değildirler. Kamu kurumlarının STK’lara bakışı, kamu desteğinin bulunmaması, finansal kaynakların büyük oranda bağışlardan ve bir kısmının da proje ve yan faaliyetlerden sağlanması nedeniyle koruyucu aile dernekleri çok ciddi bir varlık gösterememişlerdir. Öte yandan, Ülkemizde faaliyet gösteren koruyucu aile dernekleri; koruyucu ailelere rutin toplantılar yoluyla duygu-tecrübe paylaşımı imkanı vermekte, anne babalık ve iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler yürütmekte, hukuki ve profesyonel uzman desteği sağlamakta, koruyucu aile hizmetinin tanıtımına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Ayrıca yürüttükleri koruyucu aile çalışmaları ve diğer çalıştaylar ve projeler yoluyla Bakanlığın politikasına yön vermeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, Ülkemizde koruyucu aile dernekleri ellerindeki kısıtlı insan kaynakları ve mali imkanlarla ve kamudan

herhangi bir destek almadan, İngiltere’de uygulaması bulunan Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarının çalışmalarına benzer çalışmalar yürütmektedirler. Dolayısıyla daha iyi sonuçlar elde edilmesi adına koruyucu aile derneklerinin hem maddi olarak hem de manevi olarak desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akbaş, E. (2010). Berlin’de yaşayan Türk toplumu arasındaki dayanışma ilişkileri ve sosyal hizmetlerin sivil oluşumu. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Aslan, E. ve Erbay, E. (2017). Ankara aile ve sosyal politikalar il müdürlüğüne bağlı çocuk evlerinde çalışan bakım elemanları ve çocuk evi sorumlularının iş doyumu ve tükenmişlik düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 535-556.
- BAAF (2013). Statistics: England, (Online) available at <http://www.baaf.org.uk/res/statengland> accessed 03/05/2013
- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2012). *2013-2017 Stratejik Planı*, Ankara. <http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f94f369dc31d48e42de7/ASPB%202013-2017%20strateji%20planı.pdf> (Erişim: 10.11.2017).
- Bay, A. (2014). *Osmanlı toplumunda koruyucu aile uygulaması*, (Ed. Bedriye Yılmaz) Hz. Peygamber döneminden günümüze yetimlerin himaye edilmesi koruyucu aile olmak, (59-81). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Beter, Ö. (2010). *Türkiye ve İngiltere’de çocuk koruma sistemleri*, (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) Programı Türkiye ve GSM Gençlik Servisleri Merkezi. (2013). *Türkiye’de gönüllülük, gönüllülüğün rolünün ve katkılarının keşfedilmesi*, Tasarımhane.
- Can, Y. (2000). Koruyucu aile uygulaması: Ankara örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Coles, D.C. (2015). Identifying differences between privatized, partially privatized, and non-privatized state foster care systems: a comparative study examining efficiency and effectiveness, (Theses) Virginia Commonwealth University VCU Scholars Compass, <http://scholarscompass.vcu.edu/etd/3740> (Erişim: 15.08.2017)
- CoramBAAF Adoption and Fostering Academy İnternet sayfası Fostering and Adoption, <http://corambaaf.org.uk/info/fostering> (Erişim. 19.06.2016).
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, Koruyucu Aile Birimi http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10539/files/Koruyucu_Onlevici.pdf (Erişim: 29.10.2013).
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, www.koruyucuaine.gov.tr (Erişim: 09/06/2016).
- Çavuşoğlu, T. (2005). *Sosyal hizmetlerin yakın tarihten sayfalar türkiye çocuk esirgeme kurumu yayrakları 1917-1983*, Ankara: SABEV Yayınları No:9.
- Dando, I., Minty, B. (1987). What makes good foster parents?, the british journal of social work, (17/4) 1 August 1987, Pages 383–399, summary <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/17/4/383/1697965?redirectedFrom=PDF> (Erişim: 19.01.2018).
- Denizli Koruyucu Aile Derneği (2011). *Birinci ulusal koruyucu aile çalıştayı*, Mayıs 2011, Denizli: Bilal Ofset.
- Dunn, A., Jareg, E. ve Webb, D. (t.y.) *A Last Resort The growing concern about children in residential care Save the Children’s position on residential care*. Produced on behalf of the International Save the Children Alliance by Save the Children UK London www.savethechildren.net, (Erişim: 12.06.2018).
- Erdal, L. (2014). Türkiye’de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli, *Sosyo Ekonomi* Temmuz Aralık 2014-2, 172-192.
- Erol, N. ve Şimşek, Z. (2008) *Korunma gereksinimi olan çocuklar; kurum bakımı ve koruyucu aile sistemi*, Erol, N. (Eds) Koruyucu aile, evlat edinme hizmetleri ve ruh sağlığı. Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, 129-167.
- Government Accountability Office (GAO) (1997). Social service privatization: Expansion poses challenges in ensuring accountability for program results. (GAO/HEHS-98-6). Washington, DC, <http://www.gao.gov/archive/1998/he98006.pdf> (Erişim: 24.08.2017).

- Government Accountability Office (GAO) (2000). Child welfare new financing and service strategies hold promise, but effects unknown, GAO/T-HEHS-00-158 <http://www.gao.gov/archive/2000/he00158t.pdf> (24.08.2017).
- Gökçearslan Çifci, E. (2009). Türkiye'de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi, *Aile ve Toplum*, Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 19, s: 53-65.
- Güler, B. A. (2000). Yerel Yönetimleri güçlendirmek mi? Ademi merkezîyetçilik mi?, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.9 S.2, Nisan 2000, s. 14-29.
- Gürcan, A. (2008). Türk toplumunda koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerine ilişkin bakış açısı ve yaklaşımı, Erol, N. (Eds) *Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı*, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, 27-39.
- Güzelay, G. (2013). *Türkiye'nin STK fotoğrafı* http://www.kurumsalsosyal.com/tr-TR/haberler/97_turkiyenin-stk-fotograf!.aspx (Erişim, 10.11.2013).
- Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (2014). *Kurum Bakımından Topluma Geçişte Gençler Çalıştayı Sonuç Raporu*, 3 Mayıs 2014.
- Hayat Sende Derneği (Tarihsiz). *Koruyucu aile ödemelerinin değerlendirilmesi çalışması*, www.hayatsende.org.
- İçduygu, A., Meydanoğlu, Z., Sert, D. Ş. (2011). *Türkiye'de sivil toplum: bir dönüm noktası CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II*, İstanbul: TÜSEV Yayınları, No: 51,
- Kahraman, F. (2007). *Türkiye'de çocuk refahı alanında koruyucu aile hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kalkınma Bakanlığı. (2012). X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu.
- Karasu, K. (2007). Yeni kamusal örgütler: Kamu yararı şirketler, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64-3.
- Karataş, K. (2008). *Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme*. Erol, N. (Eds) *Koruyucu aile, evlat edinme hizmetleri ve ruh sağlığı*, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, 265-270.
- Korev (Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği) (2016). *Koruyucu aileler gözüyle koruyucu ailelik modelinin değerlendirilmesi çalıştayı sonuç raporu*, 19.11.2016, Ankara korev.org.tr/uploads/2017/10/13/910f56cff8712b03b901bf92c57e28ef.pdf (Erişim: 20.01.2018).
- Kurtuluş Akbulut, S. (2011). *Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu aracılığıyla evlat edinme ve koruyucu aile kurumu*. (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Ankara.
- Kuş, S. (2014). *Koruyucu aile hizmeti ve toplumsal farkındalık: Çanakkale ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- McDermid, S., Holmes, L., Kirton, D. ve Signoretta, P. (2012). The Demographic Characteristics of foster carers in the UK: Motivations, barriers and messages for recruitment and retention, Childhood Wellbeing Research Centre, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/190634/the_demographic_characteristics_of_foster_carers_in_the_uk.pdf (Erişim: 19.01.2018).
- Munro, E.R. ve Manful, E. (2012). *Safeguarding children: a comparison of England's data with that of Australia, Norway and the United States*, Department for Education, Childhood Wellbeing Research Centre, Research Report DFE-RR198, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/183946/DFE-RR198.pdf (Erişim: 28.08.2018).
- Narey, M. (2016). Residential Care in England Report of Sir Martin Narey's independent review of children's residential care, July 2016, Crown copyright 2016, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/534560/Residential-Care-in-England-Sir-Martin-Narey-July-2016.pdf (Erişim: 09.06.2018).
- Ofsted (2014). Fostering: Inspections of independent fostering agencies The framework and evaluation schedule and grade descriptors, Crown copyright, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/381186/Fostering_20inspections_20of_20independent_20fostering_20agencies_20the_20framework_20and_20evaluation_20schedule_20and_20grade_20descriptors.pdf (11.01.2018).
- Ofsted internet sayfası, Becoming Childminder Ofsted, <https://www.gov.uk/government/organisations/Ofsted>, (Erişim 19.06.2016).

- Özbay, Y., Kandemir, M., Kuyumcu, B., Eşici, H., Kaşkaya, A., Büyüköztürk, Ş., Taylan, H. (2013). *Kurum bakım türlerinin etki analizi*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Vize Yayıncılık.
- Özbesler, C. (2014). *Koruyucu aile hizmetleri*, (Ed. Bedriye Yılmaz) Hz. Peygamber döneminden günümüze yetimlerin himaye edilmesi koruyucu aile olmak. (83-99).Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- Özkara, S. (2005). Toplumun koruyucu aile uygulamasına ilişkin bilgi görüş ve değerlendirmeleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peake, L. ve Townsend, L. (2012). *The motivations to foster: a toolkit for fostering services*. London: The Fostering Network <http://www.fostering.net/sites/www.fostering.net/files/resources/good-practice-guidance/motivations-to-foster-250412.pdf> (Erişim: 26.01.2018).
- Rees, A. (2009). *Inner world of foster care : an in-depth exploration*. PhD Thesis, Cardiff University, <http://orca.cf.ac.uk/54522/> (Erişim: 31.08.2018).
- Richards, R. (2010). *The Skills to Foster applying to foster an applicant's guide to the assessment process*, The Fostering Network, Newnorth Print Ltd, Bedford, England.
- Sellick, C. (2006). Relational contracting between local authorities and independent fostering providers: lessons in conducting business for child welfare managers, *Journal of Social Welfare & Family Law*, Vol.28, No.2, s. 109-122.
- Sellick, C. (2011a). Commissioning permanent fostering placements from external providers: an exploration of current policy and practice, *British Journal of Social Work*, 41, 449-466.
- Sellick, C. (2011b). Privatising foster care: The UK experience within an international context. *Social Policy & Administration*, Vol. 45, No. 7, 788-805.
- Sellick, C. and Connolly, J. (2002). Independent fostering agencies uncovered: the findings of a national study, *Child and Family Social Work*, 7, pp 107–120.
- Sullivan, H. (2012) A Big Society needs an active state, *Policy & Politics* vol 40 no 1 • 145-48 <http://dx.doi.org/10.1332/147084411X581925> (Erişim 12.01.2018).
- Taştekel, S. (1989). *Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler koruyucu aile bakımı –İzmir örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tearse, M. (2010). *Love Fostering – Need Pay a UK-wide survey of foster carers about fees*, the fostering network http://www.fostering.net/sites/www.fostering.net/files/public/resources/reports/love_fostering_need_pay_0310.pdf (Erişim: 26.01.2018).
- Toklucu, D. K. (2018). *Dezavantajlı çocukları topluma kazandırmak Türkiye’de koruyucu ailelik*, Şubat 2018 sayı: 225, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, TurkuvaZ Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, <https://setav.org/assets/uploads/2018/02/225.-Dezavantajlı-Çocukları-Topluma-Kazandırmak-Türkiye’de-Koruyucu-Ailelik.pdf> (Erişim: 24.03.2018).
- Tuz, A. N. (2010). *Küreselleşme sürecinde refah devletinin dönüşümü ve sivil toplum kuruluşlarının rolü*. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye Diyanet Vakfı (2014). *Hz. Peygamber döneminden günümüze yetimlerin himaye edilmesi koruyucu aile olmak* (Ed. Bedriye Yılmaz)Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık.
- TÜİK (2016). İstatistiklerle aile. Sayı: 24646, 10 Mayıs 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646> (Erişim: 05.12.2018).
- TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) (2006) Türkiye’de sivil toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi, Türkiye Ülke Raporu, TÜSEV Yayınları No 39.
- TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) (2013). Sivil Toplum Kuruluşları ile Kamu Sektörü İlişkileri Sorunlar - Beklentiler İstişare Sonuçları ve Değerlendirme. http://www.siviltoplum-kamu.org/usrfiles//files/Ortakliklar_Belgesi.pdf (Erişim: 24.03.2018).
- Varol, K. (2011). *Koruyucu ailede yetişkinliğe geçiş: bir tartışma*, 1. Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı, Denizli Koruyucu Aile Derneği, Denizli.
- Waldock, T. (Tarihsiz) The central region foster care project: initial observations, *A Submission to the Ontario Association Of Children's Aid Societies' Journal*, <http://home.ica.net/~sharyn/article4.htm> (Erişim: 07.06.2018).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

The primary priority for children in need is care in their own family, however if this is not possible, they are looked after outside the family. Out-of-home care includes models of institutional care, adoption and fostering. In developed countries, fostering occupies an important place within care models. However, fostering has not developed enough in Turkey. Therefore, within this qualitative research, primarily the reasons behind this will be explored and the role of nongovernmental organizations in fostering is tried to understand. For this purpose, in-depth interviews were conducted with NGOs dealing with the issue. Within the scope of the research 17 people were interviewed from 15 NGOs in total. This research used a descriptive analysis approach which requires interpretation of the data obtained according to various themes. The fostering service in our country is provided on the basis of voluntariness and not seen as a job. There is no professionalization and specialization. Foster families want to establish longitudinal relations with the children and thus do not want to share this love with the biological families. Foster care in Turkey has been formed as a long term service model rather than a temporary and short one. The families do not want the children to return to their root families or leave them. Foster families usually prefer the children between 0-6 years of age. It is argued in Turkey that the foster families are comprised to a great extent of those that could not adopt a child and that the fostering service is used as a step for adoption. Although there are some interviewees who state that the fostering services for the families and the children are satisfying, great majority of them state the opposite due to the lack of enough personnel in terms of both quality and quantity, circulation of the personnel, lack of training of the families, and lack of the service understanding on a 7/24 basis. There is no study focusing on the effects of the payment done to the foster families, but the current literature reveal that the payments are not enough. The interviewees in this study state that the payments are unsatisfactory and foster care cannot be done on a voluntary basis. While most of the views on foster care favor the payment for the families there is also a trust question. It is generally thought that insufficient families may be the foster families just to earn money, and this may result in negative effects for the children. While there is a positive attitude toward privatization in the field of social services in general and there are examples of this in the field of the services for the elderly, the same is not true for the field of children's services and there arises views against privatization in this field due to the sensitive nature of children. However most of the participants in this study argue in favor of it in the field of children's services on condition that the state construct a powerful control mechanism and determine the minimum standards of the service provision. It is stated that not only the state may decrease the costs, but also the quality of the service may increase. And the state and NGO collaboration protocols in the case of children's homes showed that privatization may be possible in this field, too. Generally speaking, the foster care NGOs in Turkey do not have enough financial resources and personnel due to the fact that they are new and NGO's in general are developed. Foster care NGOs have not been effective due to the following reasons: viewpoints of the public institutions toward the NGOs, lack of public support, and provision of the financial resources to a great extent from donations and to a lesser extent from projects and other activities. On the other hand, the foster care NGOs in our country provide the foster families with the possibility to share knowledge and experience via routine meetings, offer training on improving parental and communication skills, provide legal and professional expertise, and organize activities to advertise the service. Moreover they try to influence the policy of the ministry via foster care workshops and projects. Therefore, the foster family NGOs in our country carry out work that is similar to the Independent Foster Family Agencies in England with limited human and financial resources and without any public support. According to the results of this study; it has been concluded that it is necessary to increase promotion activities for the fostering, to improve the staff both in quality and quantity, to increase the payments made to the foster families and support professional fostering. The interviews show that the fostering associations in our country have similar functions (education, publicity, psycho-social support) to independent fostering agencies in England, but they need to be improved. The reason for that is that fostering associations are inadequate both in terms of human resources and financial capacity. Therefore, it has been concluded that fostering associations should be supported both materially and morally.